

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Rozvojová pomoc a Evropská unie

Development Assistance and the European Union

Student: Jan Lubas

Vedoucí diplomové práce: Ing. Naděžda Antošová, Ph.D.

Ostrava 2008

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

ve smyslu § 17, odst. f, zákona č. 111/98 Sb. a Studijního a zkušebního řádu pro studium v magisterských studijních programech Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava, čl. 23 až 26

Jméno diplomanta: **Jan Lubas**

Studijní obor: **Eurospráva**

Název tématu:

Rozvojová pomoc a Evropská unie

Anglický název tématu:

Development assistance and the European Union

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í (o s n o v a):

Úvod

1. Základní vymezení rozvojové pomoci a Rozvojové cíle tisíciletí
2. Sociálně-ekonomický rozvoj Afriky a její rozvojové potřeby
3. Rozvojová pomoc EU se zaměřením na region Afriky

Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Přílohy

Rozsah průvodní zprávy: 50 – 60 stran

Rozsah příloh: podle potřeby

Seznam odborné literatury:

NORBERG, J. *Globalizace*. Přel. T. Urbanová. 1. vyd. Praha: Alfa publishing, 2006. 208 s. ISBN 80-86851-32-X.

THE UNITED NATIONS. *The Millenium Development Goals Report 2007*. 1st ed. New York: The United Nations, 2007. 32 s. ISBN 978-92-1-101153-1.

THE WORLD BANK. *Global monitoring report 2006*. 1st ed. Washington: The Word Bank, 2006. 225 s. eISBN 0-8123-6483-9.

Rozvojové cíle tisíciletí: Manuál globálního rozvojového vzdělávání [online]. 3. upravené vyd. Praha: Educon, 2007- [cit. 20. října 2007]. Dostupné na Internetu:

<http://www.ceskoprotichudobe.cz/>.

Vedoucí diplomové práce: Ing. Naděžda Antošová, Ph.D.

Datum zadání diplomové práce: 20. listopadu 2007

Datum odevzdání diplomové práce: 25. dubna 2008

.....
diplomant

.....
vedoucí DP

L. S.

.....
vedoucí katedry

.....
děkan

V Ostravě dne 20. 11. 2007

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci včetně všech příloh vypracoval samostatně.

V Ostravě dne 25. dubna 2008

.....

Jan Lubas

Obsah

Úvod	6
1 Základní vymezení rozvojové pomoci a Rozvojové cíle tisíciletí	8
1.1 Rozvojová pomoc	9
1.2 Historie poskytování rozvojové pomoci	14
1.3 Aktéři rozvojové pomoci	19
1.4 Rozvojové cíle tisíciletí	21
2 Sociálně-ekonomický rozvoj Afriky a její rozvojové potřeby	24
2.1 Základní charakteristika Afriky	24
2.2 Sociálně-ekonomická charakteristika Afriky	26
2.2.1 Ekonomický rozvoj	26
2.2.2 Sociální rozvoj	32
2.3 Průběžné hodnocení MDGs se zaměřením na Afriku	35
3 Rozvojová pomoc EU se zaměřením na Afriku	50
3.1 Právní základ rozvojové spolupráce EU	51
3.2 Institucionální báze rozvojové spolupráce EU	53
3.3 Systém poskytování rozvojové pomoci v rámci EU	54
3.3.1 Nástroje rozvojové pomoci	54
3.3.2 Financování rozvojové spolupráce	56
3.3.3 Rozvojové projekty a programy	59
3.3.4 Úřad pro spolupráci EuropeAid	60
3.4 Výdaje Evropské unie a členských států na rozvojovou pomoc	62
3.5 Rozvojová spolupráce s Afrikou	66
Závěr	73
Seznam použitých zdrojů	75
Seznam zkratk	
Seznam příloh	

Úvod

Během minulého století se životní podmínky lidstva měnily více než za celou historii civilizace. Můžeme se těšit z globálního bohatství, celosvětového propojení a technických možností, které jsou větší než kdykoliv předtím. Avšak rozdělení bohatství a výhod, které z něj plynou, je mimořádně nerovnoměrné. Ve vyspělých zemích dnes žije pouze 20 % světové populace a tento podíl se neustále snižuje. Z šesti a půl miliard obyvatel naší planety žijí 3 miliardy (tedy téměř polovina) za méně než dva dolary na den a 1,2 miliardy dokonce za méně než dolar na den (což je hranice chudoby stanovená Světovou bankou). Chudé země se velmi těžko samy vymaňují z tzv. bludného kruhu chudoby a jejich jedinou nadějí na lepší budoucnost je často pomoc rozvinutých států a mezinárodních organizací.

Tato diplomová práce se zabývá rozvojovou pomocí Evropské unie, která bez příspěvků členských států tvoří kolem 12 % oficiální rozvojové pomoci na světě. Spolu se členskými státy je to dokonce více než jedna polovina oficiální rozvojové pomoci. Zde je na místě zdůraznit, že politika rozvojové spolupráce nepatří mezi tzv. výlučné politiky Evropské unie. Znamená to, že tato oblast rozvojové spolupráce je v kompetenci jednotlivých členských států. Ve své práci se primárně zaměřím na rozvojovou spolupráci Evropské unie zajišťovanou Evropskou komisí.

Cílem práce je vymezit problematiku rozvojové pomoci a Rozvojových cílů tisíciletí a analyzovat rozvojovou pomoc EU se zaměřením na pomoc africkým zemím. Cílem práce proto není podrobně analyzovat všechny aspekty rozvojové spolupráce EU, ale vytvořit rámcový profil jejího vývoje a právního základu, dále pak definovat hlavní nástroje, popsat současnou situaci a systém poskytování pomoci. Práce se zaměří na zhodnocení plnění Rozvojových cílů tisíciletí a na výdaje Evropské unie na rozvojovou pomoc se zaměřením na Afriku.

První kapitola této diplomové práce vymezí obecná hlediska rozvojové pomoci. Zaměří se na teorii rozvojové pomoci, její historický vývoj a hlavní aktéry této pomoci. Rovněž bude charakterizovat Rozvojové cíle tisíciletí.

Druhá kapitola se zabývá socioekonomickým rozvojem Afriky. Budou zde charakterizovány základní trendy rozvoje a vymezeny hlavní problémy tohoto regionu. Druhá část kapitoly bude věnována průběžnému plnění Rozvojových cílů tisíciletí v Africe. Smyslem bude zhodnocení stavu plnění, dosaženého pokroku a zjištění hlavních kritických oblastí plnění.

Třetí kapitola této diplomové práce charakterizuje rozvojovou politiku EU a blíže se zaměří na rozvojovou spolupráci se státy Afriky. Právě spolupráce s těmito zeměmi dala základ politice rozvojové spolupráce Evropské unie. Kapitola vymezí právní základ rozvojové spolupráce, systém poskytování pomoci a výdaje EU na rozvojovou pomoc.

Pro zpracování diplomové práce jsem vycházel jak ze zdrojů zabývajících se obecně problematikou sociálně-ekonomického rozvoje a rozvojovou pomocí, tak ze zdrojů zaměřujících se specificky na rozvoj Afriky, Rozvojové cíle tisíciletí a rozvojovou pomoc Evropské unie. Rovněž jsem využíval databáze mezinárodních organizací, zejména IMF, Světové banky, dokumenty a nařízení EU.

1 Základní vymezení rozvojové pomoci a Rozvojové cíle tisíciletí

Vývoj lidské společnosti v globálním i regionálním měřítku není, z důvodu rozdílných přírodních a společenských podmínek na různých místech, rovnoměrný. Jednotlivé osídlené oblasti procházely v dějinách obdobími rozkvětu i úpadku. Z hlediska absolutního rozvoje svět od r. 1945 dosáhl ohromující ekonomický a technologický rozmach. Začátkem 50. let, kdy otázky zahraniční pomoci nabíraly na intenzitě, většina lidstva, mimo rozvinuté země Evropy a Severní Ameriky, žila stále v takových podmínkách jako v minulosti. Potácející se na hraně existence, s minimálním vzděláním, žádným hlasem v národních a mezinárodních záležitostech, s předpokladem krátkého života naplněného tvrdou prací za velmi nízkou odměnu.

S urychlujícím se vývojem lidské společnosti ve 20. století se rozdíl mezi nejvyspělejšími a nejchudšími zeměmi prohloubily jako nikdy předtím. Za jeden z prostředků, kterým lze předcházet světové nestabilitě, konfliktům a velké chudobě v rozvojových zemích, a kterým lze zároveň pomoci ochraně životního prostředí a podpoře udržitelného lidského rozvoje, bývá považována **rozvojová pomoc**. Od svého počátku se stala významnou součástí jak politického, tak i ekonomického myšlení.

Celosvětově je výše pomoci limitována schopností a především ochotou bohatých zemí pomoci chudším. Motivů pro pomoc chudým státům je mnoho. Jsou to zodpovědnost za globální vývoj, morální závazky, zlepšování mezinárodní bezpečnosti, obchodní spolupráce, podpora realizace zahraničně-politických cílů (např. rozšiřování demokracie ve světě a podpora principů tržní ekonomiky). Dále pak získávání hospodářského vlivu v přijímajících zemích, až po takové motivy jako je pomoc krajské komunitě nebo zodpovědnost za minulou kolonizaci a snižování negativních dopadů, či jednoduše solidárnost s lidmi v nouzi. Klíčová by však při realizaci pomoci měla být oboustranná či multilaterální ochota spolupracovat, svobodně se rozhodovat a řešit především problémy, kterým čelí přijímající země. Očekává se, že taková pomoc povede k podpoře trvale udržitelného způsobu života, k vyšší účasti obyvatel na rozhodování o klíčových otázkách a na ekonomickém životě v daných zemích, k zajištění trvalé udržitelnosti životního prostředí a ke zpomalení růstu populace v těch zemích, kde je tento růst příliš vysoký.

Dosud nepanuje shoda v otázce, zda-li existují empirické důkazy o tom, že rozvojová pomoc vyvolává hospodářský růst. Rozvojová pomoc je některými považována za moderní formu neokolonialismu, jinými za nejúčelnější prostředek pro vytváření předpokladů trvale udržitelného rozvoje. Skutečností je, že v letech 1985 - 2004 bylo na oficiální rozvojovou pomoc vynaloženo ročně v průměru přibližně 60 miliard USD, a to ve formě projektů na podporu rozvoje, ve formě zvýhodněných půjček apod. V roce 2005 dosáhla oficiální rozvojová pomoc rekordních 106,5 miliard USD.¹

1.1 Rozvojová pomoc

Základní snahou zahraniční spolupráce je vytvářet předpoklady pro to, aby se rozvojové země zapojily do globálního ekonomického systému, a aby z toho jejich obyvatelé mohli mít odpovídající užitek. Realizace aktivní rozvojové pomoci patří mezi nástroje zahraniční politiky vyspělých států, které se touto formou snaží ovlivňovat vývoj méně rozvinutých zemí s cílem je pozvednout.

Definice rozvojové pomoci

V odborné literatuře existuje celá řada definic zahraniční pomoci. Ekonomové obvykle definují zahraniční pomoc jako jakýkoliv tok kapitálu či veřejných financí ve formě půjček nebo grantů do jiných zemí, který splňuje dvě kritéria:²

1. Tento kapitál nemá z pohledu dárce komerční určení.
2. V případě půjček jde o kapitál poskytovaný za zvýhodněných podmínek; to znamená, že úroková míra a doba splatnosti pro zapůjčený kapitál by měly být výhodnější než za běžných podmínek.

Mnoho transferů zdrojů však může probíhat skrytými formami. Například poskytují-li rozvinuté země zvýhodněné celní sazby pro export do zemí třetího světa. To umožňuje rozvojovým zemím prodávat své výrobky na trzích rozvinutých zemí s vyšším ziskem, než jaký

¹ OECD DAC, 2006, s. 132

² JEHLÍČKA, 2000, s. 36

by realizovaly za normálních okolností. Takovéto toky se však obvykle mezi zahraniční pomoc nepočítají, protože nejsou poskytovány proto, aby podporovaly rozvoj.

Nejobecněji je přijímána definice rozvojové pomoci, formulována Výborem pro rozvojovou pomoc (*The Development Assistance Committee*, DAC) při Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (*Organisation for Economic Co-operation and Development*, OECD): Oficiální rozvojová pomoc (*Official Development Assistance*, ODA) je definována jako soubor těch transferů do rozvojových zemí a multilaterálních institucí, které jsou poskytovány oficiálními místy, jako jsou vlády států či místní vlády, nebo jejich výkonné orgány. Každá transakce musí splňovat následující kritéria:

- a) je poskytována s cílem podpořit ekonomický rozvoj a blahobyt v rozvojových zemích,
- b) je koncesionální – má nekomerční charakter a obsahuje grantovou složku, která tvoří minimálně 25 %.³

ODA zahrnuje i administrativní náklady spojené s jejím poskytováním. Důležitým prvkem rozvojové pomoci je přispět k rozvoji ekonomiky a demokracie dané hospodářsky zaostalé země.

Na rozvojovou, vnější pomoc, navazuje strukturální státní nebo regionální politika přijímající země, která má zlepšit využití této pomoci. Jde o zajištění rovnoměrného rozdělení pomoci tak, aby se v rámci daného regionu stíraly lokální majetkové a sociální rozdíly a byl tak zajištěn rovnoměrný a vyrovnaný rozvoj.

Formy zahraniční pomoci

Zahraniční pomoc může mít mnoho podob. Setkáme se s pomocí humanitární a rozvojovou, vládní a nevládní, grantovou a ve formě půjčky, dvoustrannou a mnohostrannou.

Podle účelu lze zahraniční pomoc rozdělit na pomoc **humanitární** a **pomoc rozvojovou**. Pomoc humanitární je poskytována krátkodobě jako reakce na mimořádnou událost, jakou je například živelná katastrofa, epidemie nebo válečný konflikt. Klíčovým prvkem humanitární

³ JEHLIČKA, 2000, s. 40

pomoci je rychlost přijetí rozhodnutí a čas její realizace. Pomoc rozvojová na druhé straně směřuje do oblasti sociální a ekonomické infrastruktury, do oblasti životního prostředí apod. a sleduje dlouhodobý záměr udržitelného lidského a ekonomického rozvoje zaostalých oblastí. Obecně má tedy dlouhodobý a strukturální charakter. Finanční hodnota celosvětově poskytované rozvojové pomoci hodnotu pomoci humanitární výrazně převyšuje. Společnými zásadami obou forem pomoci by měly být transparentnost, flexibilita a efektivnost poskytované pomoci. Často mezi oběma druhy pomoci existuje přímá souvislost. Například na humanitární pomoc, která je zaměřena na zmírnění utrpení uprchlíků v ozbrojeném konfliktu, by v ideálním případě měla plynule navazovat rozvojová pomoc při obnově válkou zničené krajiny.

Dále je zahraniční pomoc možné dělit na tzv. pomoc "oficiální" neboli **vládní** a pomoc **nevládní**. Často se také setkáváme s kombinací obou. Vládní pomoc využívá prostředků ze státního rozpočtu, zatímco pomoc nevládní je poskytována od vlády odlišnými dárci, jakými jsou různé nadace a charitativní organizace.

Podle způsobu finančního krytí rozlišujeme pomoc **grantovou**, kdy grantem míníme nenávratnou dotaci, a pomoc ve formě **půjčky**.

Pomoc můžeme rozdělit také na pomoc **dvoustrannou** (bilaterální), kdy je pomoc poskytována druhé zemi přímo dárcovskou zemí, a na pomoc **mnohostrannou** (multilaterální), kdy dárcovská země využívá jako prostředníka pro poskytnutí pomoci různých, k tomu účelu vytvořených, mezinárodních organizací. Multilaterální pomoc je pomoc více zemí. Jedná se převážně o různé finanční příspěvky od mezinárodních organizací, které na základě jimi stanovených principů rozdělují finanční prostředky v rámci už ne jednoduchých projektů, ale programů do chudých zemí světa. Tyto organizace jsou schopny shromáždit značné prostředky, mají vybudovanou infrastrukturu a know-how rozvojové pomoci.

Z hlediska věcné podstaty můžeme rozvojovou pomoc rozdělit do tří základních kategorií – **materiální, technická a finanční**. Materiální pomoc spočívá v dodávkách zboží, technologií nebo investičních celků. Za technickou pomoc se považuje pomoc ve vzdělání a zaškolování lidských zdrojů, expertízy, studie apod. Finanční pomoc spočívá v poskytnutí přímých

financí, zvýhodněných úvěrů, v restrukturalizaci starých dluhů, případně jejich samotné odpuštění.

Nakonec můžeme rozlišit ještě dvě hlavní formy rozvojové pomoci – **nestrategickou** a **strategickou**, z nichž každá je tvořena dvěma typy. K nestrategické pomoci můžeme zařadit multilaterální pomoc a "altruistickou" bilaterální pomoc, sledující především naplnění potřeb rozvoje přijímající země. Strategická a historicky podmíněná (post-koloniální) pomoc sleduje především rozšíření vlivu a komerčních zájmů dárce. V realitě však tyto typy pomoci nelze přesně odlišit. Všichni významní dárce vedle svých bilaterálních programů přispívají určitým dílem k multilaterální pomoci, poskytované prostřednictvím Organizace spojených národů (OSN) a rozvojových bank.

V průběhu let se také zvyšuje podíl tzv. "multi-bilaterální" pomoci, jež je soustřeďována mezinárodní organizací a vynakládána na konkrétní projekty (programy) ve specifické zemi či regionu, které si zvolí dárcovské země podle svého uvážení. U této formy pomoci mají dárcovské země zájem přímo sledovat specifické teritoriální či obsahové zaměření aktivit, realizovaných z jejich příspěvků. Pomoc je distribuována na základě mnohaletých rámcových dohod. OECD-DAC zahrnuje multi-bilaterální pomoc do celkové bilaterální pomoci.

Rozdělení jednotlivých typů pomoci v souvislosti s motivy poskytování je velmi užitečné pro pochopení jejího vývoje. Nestrategická pomoc je ovlivňována především analýzami jejího významu pro rozvoj. Pomoc strategická je ovlivňována především geopolitickým vývojem.⁴

Motivy poskytování rozvojové pomoci

Důvody pro poskytování rozvojové pomoci by se daly shrnout do dvou oblastí. První jsou nábožensko-etické důvody, jež v podmínkách evropské křesťanské kulturní tradice a odkazu humanismu ukládají morální povinnost pomoci slabším. Druhý důvod má pragmatický charakter a spočívá především v přesvědčení, že je ekonomicky i politicky výhodné investovat do pomoci chudým zemím. V dlouhodobém horizontu se tak ušetří prostředky, které by stát musel investovat do zajištění vlastní bezpečnosti a prosperity.

⁴ JEHLIČKA, 2000, s. 48

Základní motivace pro poskytování rozvojové pomoci:

1. Fundamentální humanitní zájem: rozvojová pomoc je jednou z forem odpovědi na extrémní chudobu a lidské utrpení.
2. Vlastní zájem: z rozvoje neprofitují jen obyvatelé chudých zemí, ale také obyvatelé z dárcovských rozvinutých zemí. Rostoucí prosperita rozvojových zemí viditelně rozšiřuje trhy pro zboží a služby rozvinutých zemí.
3. Solidarita mezi lidmi: rozvojová spolupráce je jednou z cest, pomocí které mohou lidé všech národů společně řešit globální problémy a výzvy. Udržitelný rozvoj rozšiřuje oblast společného zájmu a pomáhá k řešení jiných problémů, které neznají hranice – ochrana životního prostředí, populační kontrola, nešíření jaderných zbraní, boj s nakažlivými chorobami.⁵

Dosavadní historie rozvojové spolupráce zahrnuje řadu velmi úspěšných projektů, které posunuly komunity v rozvojových zemích znatelně kupředu. Vedle těchto pozitivních příkladů lze však spatřit řadu negativ a otazníků. Jedním z největších problémů je zoufalý nedostatek peněz na rozvojovou spolupráci. Na druhou stranu mnoho rozvojových projektů, na které se finanční prostředky nakonec podaří získat, je realizováno nekvalitně, netransparentně a jejich konečný efekt se mine účinkem. V rozvojové spolupráci lze také nalézt i řadu momentů, kdy dobře míněné snahy pomoci druhým narazily na nepochopení místních komunit, selhala jejich udržitelnost po skončení projektu nebo spolupráce s vládou daného státu. V neposlední řadě se často objevují případy, kdy nad zájmy celku převáží zájem úzké skupiny lidí - například průmyslové lobby na straně dárců nebo na straně vládních úředníků z přijímacího státu. Velkými tématy současné rozvojové spolupráce jsou proto dobré vládnutí, transparentnost, zamezování korupci, kvalitní zacílení projektů a jejich trvalá udržitelnost.

Podmínky poskytování rozvojové pomoci

Přijímající země by měly pro získání rozvojové pomoci splnit několik kritérií. Mezi tato kritéria patří:

- respektování lidských práv,

⁵ OECD DAC, 1996, s. 112

- účast občanů na rozhodovacích procesech, řízení a politickém životě,
- respektování zákonů,
- protržně a sociálně orientovaný přístup k hospodářskému rozvoji,
- existence strategie rozvoje a rozvojových projektů prosazovaných vládou dané země (vlastní rozvojová politika).

Posledním kritériem je myšleno úsilí vlád přijímajících zemí, zaměřené na zlepšení situace chudých, na ochranu životního prostředí a na omezení populační exploze. Rozvojové země musí mít určeny vlastní priority rozvoje, a to na základě svých zdrojů. V mnoha případech to vyžaduje krácení výdajů na zbrojení a na reprezentativní akce a projekty. V průběhu 90. let začala být oficiální rozvojová pomoc stále více podmiňována politickými a administrativními reformami v přijímajících zemích. Zpočátku byly tyto podmínky svázány především s reformami hospodářské politiky, postupem času však převládlo zaměření na reformy politické. Politické podmínky poskytování pomoci jsou dány především bilaterálními vztahy mezi státy, případně vztahy mezi agenturou pro zahraniční pomoc a státem. Dárcovská země přitom určuje podmínky, které musí potenciální příjemce jeho zahraniční pomoci splnit, aby ji získal. V těchto vztazích však také fungují nevládní organizace a soukromé firmy dárcovské země a ty mohou mít podmínky odlišné. Dochází také k tomu, že stát sám použije nevládní organizace jako prostředníka pro poskytování zahraniční pomoci do oblastí, kam by to jinak z politických důvodů nebylo možné.⁶

Dohled nad plněním podmínek vychází především z hodnocení Rozvojového programu OSN (*United Nations Development Programme, UNDP*), který jako jedna z klíčových agentur OSN každý rok vyhodnocuje stav lidského rozvoje v kontextu s dodržováním lidských práv. Pohled prezentovaný v těchto zprávách nemá normotvorný charakter, ale je určující při hodnocení a dalším směřování pomoci a má vliv na rozhodování dárců.

1.2 Historie poskytování rozvojové pomoci

Historie rozvojové pomoci začíná v době druhé světové války. Všeobecně se váže k zakládání systému Brettonwoodských institucí, tedy ke vzniku klíčových mezinárodních institucí jako je

⁶ JEHLIČKA, 2000, s. 63

Mezinárodní měnový fond (*International Monetary Fund*, IMF) a Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (*International Bank for Reconstruction and Development*, IBRD), resp. Světová Banka (*World Bank*, WB). Nově založený systém mezinárodních finančních institucí měl za úlohu zabezpečit potřebné institucionální předpoklady pro rozvoj a finanční stabilitu ve státech s volným trhem. Ke klíčovým institucím, bez kterých není možné si představit současnou rozvojovou pomoc, patří také OSN a OECD-DAC. Tento systém sehrává vedoucí úlohu při organizování a směřování rozvojové pomoci ve světovém měřítku.

Na vznik rozvojové pomoci mělo vliv několik důležitých faktorů a procesů:

1. Prvním faktorem byla druhá světová válka, její ničivý průběh a dopad na lidskou civilizaci. Analýza vývoje v meziválečném období a především dopad velké hospodářské krize vedly k tomu, aby se představitelé 44 států setkali v roce 1944 na konferenci v Bretton Woods (New Hampshire, USA) s cílem vytvořit institucionální rámec na zabezpečení stability měnového a finančního systému pro mezinárodní ekonomiku. Založení OSN bylo vyjádřením ochoty zakládajících států vzít si ponaučení z obrovské devastace, do které se lidstvo dostalo během druhé světové války, a spolupracovat na mezinárodní úrovni s cílem zabránit vzniku dalšího konfliktu. Úvodní část charty OSN vyjadřuje úsilí zemí OSN podporovat sociální rozvoj a vyšší životní úroveň lidí ve svobodném světě a zapojit mezinárodní aparát do podpory ekonomického a sociálního růstu pro všechny národy. Negativní zážitek z druhé světové války vedl k založení první celosvětové agentury, která se zabývala zahraniční pomocí. Byla to organizace Správa Spojených národů pro hospodářskou pomoc a obnovu (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration*, UNRRA), založená v roce 1943 a jejímž cílem bylo napomáhat odstraňování škod vzniklých v důsledku evropského konfliktu. UNRRA byla předchůdcem Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (*United Nations High Commissioner for Refugees*, UNHCR) a Dětského fondu OSN (*United Nations International Children's Emergency Fund*, UNICEF), což představovalo zárodek vznikajícího systému mezinárodních institucí. První půjčku, mimochodem také do Evropy, poskytla IBRD. Tak se zrodil systém multilaterální pomoci.⁷

⁷ JEHLIČKA, 2000, s. 67

2. Dalším faktorem zrodu zahraniční pomoci byla narůstající rivalita mezi západním a východním blokem, která začala narůstat od roku 1946 pod vlivem studené války. Vyostření konfliktu Východ – Západ mělo silný a rozhodující vliv na směřování a rozvoj především bilaterální rozvojové pomoci. Rozvojová pomoc představovala ekonomickou dimenzi politiky, prostřednictvím které se hospodářsky vyspělé státy v čele s USA zaměřovaly na omezení vlivu komunistického bloku v rozvojových zemích. V politické a vojenské rovině to představovalo strategii, která by zabránila komunistickým stranám, či jiným radikálním hnutím, získat moc a rozšířit svůj vliv. Byla to odpověď svobodných států na výzvy totalitních hnutí, chápána jako obrana demokracie a svobodného světa. Takto byl chápán i tzv. Marshallův plán, který vznikl v roce 1948. Byl to program finanční a hospodářské pomoci USA směřované na rekonstrukci poválečné Evropy. Pomoc byla založená na principu kooperace, společné a zodpovědné rozvojové strategii obou stran, tedy USA a zemí, které se do tohoto programu zapojily. 16. května 1948 v Paříži podepsalo 16 západoevropských států dohodu o založení Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (*Organisation for European Economic Co-operation*, OEEC). Vznik OEEC byl jednou z podmínek, která musela být splněna, aby státům západní Evropy byly poskytnuty prostředky ve formě Marshallova plánu. Po úspěšném dokončení Marshallova plánu se zájem dárcovských států, stejně jako celé těžiště rozvojové pomoci, přesunulo do zemí Afriky, Asie a Latinské Ameriky.
3. Třetím významným faktorem byl proces rozpadu koloniálního systému a zesílení vlivu osvobozeneckých hnutí. Pod vlivem druhé světové války a těžké situace, do které se dostaly hlavně evropské koloniální velmoci (Velká Británie a Francie), se urychlil nejen proces ztráty jejich vlivu v Asii a Africe, ale postupně se vytratila i vůle politických elit udržet si koloniální impéria. V tomto kontextu byla rozvojová pomoc chápána jako pokračování ekonomických, politických a kulturních vztahů. Do šedesátých let 20. století získala nezávislost drtivá většina všech kolonií. Mezi dárcovskými zeměmi však byly již od počátku značné rozdíly; např. Francie byla ve svých programech mnohem štedřejší než Velká Británie, což pochopitelně odráželo povahu politických vztahů s koloniemi po získání jejich nezávislosti. V případě Francie směřuje podstatná část zahraniční pomoci do jejích bývalých kolonií ještě v současnosti.

Počáteční motivy pro bilaterální pomoc byly tedy jednak strategické, a jednak historické. Vždy však bylo třeba počítat také se souhlasem na straně příjemce. Poskytování rozvojové pomoci na grantovém základě vždy zároveň vyžadovalo, aby nově nezávislá země obětovala za pomoc část své suverenity. Projekty zahraniční pomoci jsou orientovány prakticky do všech oblastí lidské činnosti a do všech sektorů ekonomiky, mají ale své priority pomoci, které se v průběhu let výrazně měnily. V prioritách vyspělých zemí je tedy možné vidět dynamický vývoj.

V 60. letech směřovala pomoc především na budování infrastruktury a rozvoj průmyslové výroby. Vlády rozvinutých zemí a jimi vytvořené instituce pro boj s chudobou kladly hlavní důraz na podporu ekonomického růstu v chudých zemích a maximální využití nových vědeckých a technických poznatků. Ekonomický růst však v mnoha zemích spíše prohluboval jejich vnitřní nerovnováhu, než aby přispíval k životu těch nejchudších. Postupně se pak pozornost přesouvala k základním lidským potřebám a k rozvoji zemědělství.

Během 70. let dvacátého století nastala změna v rozvojovém myšlení. Na rozvoj bylo stále méně nahlíženo jako na prostou aplikaci západních ekonomických receptů na chudobu rozvojových zemí. Rozvojová pomoc dostala daleko širší podobu, než jen sociální a ekonomickou. Objevil se nový koncept chudoby. Chudoba nebyla už brána pouze jako nedostatek finančních prostředků, ale také jako absence možností si vydělat a rozvíjet se. Začaly zde figurovat i otázky životního prostředí, využívání přírodních zdrojů, růstu populace aj. Stejně tak diskuze směřovala k otázkám korupce a nechuti ke skutečným změnám na straně méně rozvinutých zemí. Více pozornosti se také začalo věnovat koncepcím autorů z chudých zemí, a také diverzifikaci ekonomického rozvoje tak, aby zasáhl opravdu všechny sektory dané společnosti a sloužil všem jejím obyvatelům.

V 80. letech jde do popředí ochrana životního prostředí. Negativem je zpomalení růstu a zhoršení strukturální situace. Bylo to dáno tím, že osmdesátá léta byla poznamenána několika stagnačními periodami celé světové ekonomiky, které se rychle přenesly do rozvojových zemí. Nejtvrdší dopad byl zaznamenán v nejchudších, a to zejména afrických, zemích. Pozitivem bylo zlepšení koordinace programů.

Nejvýznamnějším mezníkem ve vývoji poskytování zahraniční pomoci je však **konec studené války** a s ním související rozpad ideologického seskupení zemí tzv. východního

bloku. Poskytování zahraniční pomoci v tu chvíli ztratilo své strategické cíle a ty byly nahrazeny politickými a komerčními faktory. Z hlediska zahraniční pomoci však význam této přeměny nespočívá pouze v rozpadu bipolárního rozdělení světa, ale také ve skutečnosti, že západní země se ocitly vůči bývalým socialistickým státům v podobné situaci, v jaké byly USA vůči poválečné západní Evropě. Reakce západní Evropy a USA na novou situaci na přelomu 90. let však byla mnohem střídmější, než tomu bylo ze strany USA po válce.

V tomto období pozvolna dochází v řadě dárcovských zemí k jevu, který je znám jako tzv. **únava z pomoci** ("donor fatigue"). Tento jev byl doprovázen zmenšujícím se objemem poskytování rozvojové pomoci. Pokles podílu vydávané ODA měl několik příčin. Jak jsem již uvedl, především rozvojové země přestaly mít strategickou důležitost pro dříve zneprátené bloky. Nejchudší země také neposkytovaly dobré vyhlídky na export a ekonomické zisky. Většina dárců se navíc potýkala s nezaměstnaností a dalšími vnitřními makroekonomickými problémy, a tedy s nutností zpřísnit rozpočtovou disciplínu. Pokles hodnoty poskytované rozvojové pomoci lze také vysvětlit dramatickým nárůstem hodnoty zahraničních investic do relativně bohatších rozvojových zemí. Omezení množství rozvojové pomoci, která vyplývají z předcházejících tvrzení je však třeba vztáhnout k dalšímu trendu, kterým byl nárůst podílu nákladné humanitární pomoci v krizových oblastech. Nutné je také připomenout, že ze společného koláče omezených zdrojů pro rozvojové země podstatně ukusují i výdaje na rozsáhlé mírové operace OSN a výdaje na uprchlíky, přicházející do vyspělých zemí Severu (přitom si stále více zemí tyto výdaje na uprchlíky započítává mezi ODA).

V 90. letech se zásadně změnily podmínky světového hospodářství. Proces globalizace, který byl doprovázen rozsáhlou liberalizací, vedl k tomu, že se začal uvolňovat prostor pro rozšiřování výroby, obchodu a mezinárodního pohybu kapitálu. Ale na druhé straně v rozvojových zemích vytvářel tento proces nejisté podmínky s ohledem na vznik nepředvídaných poruch a krizových poklesů. Od počátku devadesátých let lze tedy sledovat měnící se postavení rozvojových ekonomik i jejich zapojování se do světového obchodu. V tomto období probíhá také několik významných mezinárodních konferencí, na kterých se formují budoucí priority zahraniční pomoci. Klade se důraz na dobré řízení, na dodržování lidských práv a vládu zákona. Největší objem grantů v devadesátých letech směřuje do sociální infrastruktury a služeb, tj. do vzdělání, zdravotnictví a dodávek vody. Přetrvávající nerovnost žen a mužů ve většině zemí světa pak podněcuje zrod další velké priority, kterou se stávají programy orientované na rovné postavení žen. V druhé polovině devadesátých let se

pak rychle začínají rozvíjet ekologické projekty směřující k trvale udržitelnému rozvoji. Tématika rozvojové pomoci našla také v tomto období konečně pevnou oporu v globálním systému lidských práv.

1.3 Aktéři rozvojové pomoci

Rozvojové země získávají finanční a technickou podporu z mnoha zdrojů. Jedny z nejdůležitějších aktérů zahraniční pomoci, resp. rozvojové spolupráce jsou na straně jedné **vlády** rozvinutých západních zemí a na straně druhé vlády přijímacích rozvojových zemí. Na vlády má značný vliv veřejnost v jednotlivých státech a mnohé neziskové organizace, které se snaží za rozvojové témata lobovat. Každá země, která poskytuje rozvojovou pomoc jiným státům by měla mít vytvořenou rozvojovou politiku anebo oficiální rozvojovou pomoc, která určuje mechanismy implementace rozvojové pomoci, definuje státy, kterým pomoc poskytne, výšku rozpočtu, strategii atd. Rozvojovou politiku určuje vláda, kterou zastupuje buď ministerstvo zahraničních věcí nebo ministerstvo pro rozvoj či jiné určené ministerstvo. Každý rok vlády schvalují národní programy, ve kterých jsou stanovené způsoby, kam a v jaké výšce se peníze na rozvojovou politiku rozdělí. Na tvorbě ODA, hlavně na její implementaci se podílejí národní subjekty, mezi které řadíme státní instituce, mimovládní organizace a podnikatelské subjekty.

Kromě multilaterálních rozvojových institucí existují v mnoha zemích i národní **rozvojové agentury**, které administrují peníze schválené v rámci státního rozpočtu. Nejdelší historii mají v bývalých koloniálních metropolích, kde existovaly instituce zaměřené na rozvoj koloniálních území. Například ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska byl v roce 1945 přijatý Zákon o koloniální rozvoji a prosperitě, který navazoval na předcházející zákony z roku 1929 a 1940.⁸ V současnosti ve všech členských zemích OECD fungují národní rozvojové agentury. Neexistuje jednotný model pro tyto instituce, v zásadě však platí, že v politické oblasti jsou propojené na místní ministerstva zahraničních věcí, přičemž mají rozpočtovou nezávislost. Každoročně vyhlašují grantové kola, do kterých se přihlásí národní subjekty. Subjekty podpořené projekty potom následně realizují v cílových zemích.

⁸ FÜHRER, 1996, s. 23

Realizačními místy pomoci v partnerské zemi jsou obvykle nevládní organizace, soukromé firmy, výzkumné instituce a další organizace. Velký význam při koncipování i realizaci programů rozvojové pomoci mají obvykle zastupitelské úřady dané země v zahraničí. Na základě znalosti místních podmínek jsou schopny se vyjádřit k jednotlivým projektům a důležitou roli mohou sehrát i při jejich realizaci a dohledu nad ní. Úloha zastupitelských úřadů se v posledních letech ještě zvyrazňuje díky trendu přenášet odpovědnost za projekty na partnerskou zemi. Zastupitelské úřady jsou často také místem, kde se shromažďují návrhy projektů, pocházející přímo od organizací v cílové zemi. Rozvojová agentura má kromě svého ústředí v dárcovské zemi často také řadu regionálních pracovišť v rozvojových zemích. Podle objemu realizovaných programů jde obvykle o zvláštního pracovníka na zastupitelském úřadu nebo o samostatnou kancelář.

Na mezinárodní rozvojové pomoci se dále velkým dílem podílí **mezinárodní finanční instituce**, jakými jsou zejména Mezinárodní měnový fond, Světová banka a podobné mezinárodní instituce, které mají za cíl regulovat a rozvíjet světový trh a pomáhat rozvojovým zemím. Díky svému velkému vlivu jsou klíčovými aktéry mezinárodní rozvojové spolupráce. V poslední době čelí velkému tlaku západních zemí kvůli své netransparentnosti, kontroverzním programům strukturálních úprav a neochotě reflektovat strukturální problémy ve světové ekonomice.

Rozvojové problematice se také věnují různé agentury **OSN**, především UNDP, Světová zdravotnická organizace (*World Health Organisation*, WHO) a UNICEF. Jejich vliv na řešení zásadních otázek rozvoje je ovšem relativně malý, protože stejně jako ostatní agentury OSN jsou ve velké míře závislé na financování z členských států. Protichůdné názory jejich vlád často blokují razantnější řešení konkrétních problémů.

Další významnou multilaterální institucí věnující se rozvojové pomoci je **OECD**, která vznikla v roce 1961, kdy nahradila OEEC. V současnosti sdružuje 30 nejvyspělejších ekonomik světa a představuje unikátní fórum pro diskuzi o vývoji a zlepšování ekonomické a sociální politiky. Úmyslně jsem ji vymezil zvláštní místo, jelikož země OECD jsou celosvětově největším a nejvýznamnějším poskytovatelem bilaterální pomoci (více než 90 % světové ODA), a také největším zdrojem financí pro multilaterální organizace. Členové si vyměňují informace a zkušenosti a spolupracují při hledání odpovědí na nejdůležitější otázky spojené s aktuálním sociálně-ekonomickým vývojem ve světovém měřítku. V současnosti je

většina členských zemí OECD také členem tzv. Výboru pro rozvojovou pomoc (DAC)⁹, který je součástí OECD od samého počátku, a který funguje jako její koordinační orgán. Zvláštním členem DAC je mimo jiné také EU.

Postupem času se množství aktérů zapojených do pomoci stále zvyšovalo, diferencovaly se jejich motivy i přístupy k uskutečňování projektů, a proto se nutnost koordinace dostala do středu zájmu. Celosvětově je poskytování rozvojové pomoci natolik diverzifikované a zároveň i komplexní, že uchopení a objasnění mechanismu jejího fungování představuje složitý problém, který vyplývá ze skutečnosti, že prvotním zdrojem veškerých prostředků, určených na pomoc, jsou vlády zemí. V poslední době roste vliv veřejnosti, občanských hnutí a především nevládních organizací, které působí na poli rozvojové pomoci.

Klíčová pro mou práci je také **Evropská unie** (*European Union*, EU), která je jedním z hlavních aktérů rozvojové pomoci. Spolu s členskými státy poskytuje EU více než polovinu ODA. Rozvojová politika EU bude detailně rozepsána ve třetí kapitole.

1.4 Rozvojové cíle tisíciletí

Na základě mezinárodních konferencí formulovalo Valné shromáždění OSN během Summitu tisíciletí v New Yorku v září roku 2000 Rozvojové cíle tisíciletí (*Millennium development goals*, MDGs), směřující ke snížení bíd rozvojových částí světa. Cíle byly sestaveny ze závazků přijatých na mezinárodních konferencích a summitech organizovaných OSN během devadesátých let a pokrývají nejpalčivější výzvy, před kterými stojí lidstvo. Základní osnovou se stalo 8 rozvojových cílů rozpracovaných do osmnácti úkolů a více než 40 ukazatelů, kterých má být dosaženo společným úsilím vyspělých i méně rozvinutých zemí. Prvních 7 cílů je zaměřeno na různé aspekty bíd a zaostalosti, osmým cílem je pak posilování koordinace mezi jednotlivými dárci, kterou si vyžaduje rostoucí komplexnost zahraniční pomoci. Také Evropská unie směřuje svou politiku rozvojové spolupráce k dosahování MDGs. Hranice dosažení většiny cílů je rok 2015, výchozím bodem je rok 1990.

⁹ Přesně je to 22 členských států: Austrálie, Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Japonsko, Kanada, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Nový Zéland, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Spojené státy americké, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko a Spojené království.

1. cíl: Odstranit extrémní chudobu a hlad

Úkol 1: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí, kteří žijí z příjmu nižšího než 1 USD na den.

Úkol 2: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí, kteří trpí hladem.

2. cíl: Dosáhnout základního vzdělání pro všechny

Úkol 3: Do roku 2015 zajistit, aby mohly děti kdekoli na světě, dívky i chlapci, dokončit základní školu.

3. cíl: Prosazovat rovnost pohlaví a posílit roli žen ve společnosti

Úkol 4: Do roku 2005 odstranit nepoměr pohlaví v základním a středním školství a do roku 2015 na všech úrovních vzdělávacího systému.

4. cíl: Snížit dětskou úmrtnost

Úkol 5: Do roku 2015 snížit o dvě třetiny úmrtnost dětí do věku pěti let.

5. cíl: Zlepšit zdraví matek

Úkol 6: Do roku 2015 snížit o tři čtvrtiny míru mateřské úmrtnosti.

6. cíl: Bojovat s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi

Úkol 7: Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření HIV/AIDS.

Úkol 8: Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření malárie a dalších závažných onemocnění.

7. cíl: Zajistit udržitelný stav životního prostředí

Úkol 9: Integrovat principy udržitelného rozvoje do politiky a programů jednotlivých států a zabránit ztrátám přírodních zdrojů.

Úkol 10: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí bez dlouhodobě udržitelného přístupu k nezávadné pitné vodě a základní hygieně.

Úkol 11: Do roku 2020 dosáhnout výrazného zvýšení kvality života minimálně 100 milionů obyvatel příměstských chudinských čtvrtí (slumů).

8. cíl: Budovat světové partnerství pro rozvoj

Úkol 12: Dále rozvíjet otevřený obchodní a finanční systém založený na jasných pravidlech, předvídatelnosti a absenci diskriminace (včetně závazku usilovat o dobré vládnutí, rozvoj a snižování chudoby, a to na národní i mezinárodní úrovni).

Úkol 13: Řešit specifické potřeby nejméně rozvinutých zemí (přístup na trh pro vývoz z těchto zemí bez zatížení cly a dovozními kvótami; odpuštění dluhů pro nejvíce zadlužené země a zrušení oficiálního bilaterálního dluhu; štedřejší poskytování oficiální rozvojové pomoci zemím, které se zavázaly ke snížení chudoby atd.).

Úkol 14: Řešit specifické potřeby vnitrozemských států a malých ostrovních rozvojových států.

Úkol 15: Komplexně řešit problém zadlužení rozvojových zemí prostřednictvím národních a mezinárodních opatření s cílem zajistit dlouhodobou udržitelnost dluhu u zadlužených zemí.

Úkol 16: Ve spolupráci s rozvojovými zeměmi vytvořit a realizovat strategie směřující k zajištění slušné a produktivní práce pro mladé lidi.

Úkol 17: Ve spolupráci s farmaceutickými firmami poskytnout přístup k dostupným základním lékům v rozvojových zemích.

Úkol 18: Ve spolupráci se soukromým sektorem zpřístupnit rozvojovým zemím výhody nových technologií především v informační a komunikační oblasti.¹⁰

Plnění každého z uvedených cílů se podrobně sleduje a statisticky vyhodnocuje pomocí série indikátorů, a to pro jednotlivé regiony, státy i celý svět. Kvantifikace indikátorů probíhá podle mezinárodně odsouhlasené metodiky.¹¹ V každém jednotlivém případě jsou přesně určené národní zdroje údajů a za jejich zpracování odpovídá i příslušná mezinárodní instituce zabývající se touto problematikou, například UNDP.

Ačkoliv jsou Rozvojové cíle tisíciletí z různých stran kritizovány pro opomenutí určitých témat, úspěch představuje už jen ten holý fakt, že se na nich 191 států světa shodlo a k jejich plnění se zavázalo. Pozitivně je hodnocen také fakt, že MDGs nejsou pouze nic neříkající prázdná hesla, ale konkrétní a měřitelné cíle. Za své je přijaly také mnohé vlivné nestátní organizace z rozvinutých zemí. Realizace a snaha splnit stanovené cíle do roku 2015 ovšem vážne.

¹⁰ ČESKO PROTI CHUDOBĚ, 2007, s. 6

¹¹ Podle metodologického pokynu OECD se pro vyhodnocování plnění Rozvojových cílů svět rozděluje na následné sociálně-ekonomické oblasti: tichooceánský region a východní Asie, Evropa a střední Asie, Latinská Amerika a Karibik, Střední východ a severní Afrika, jižní Asie, subsaharská Afrika.

2 Sociálně-ekonomický rozvoj Afriky a její rozvojové potřeby

Afrika je svou rozlohou 30 mil. km² třetím největším kontinentem na světě, který pokrývá 6 % zemského povrchu a 20,3 % souše. Její převážná část leží na východní polokouli. Afrika má 53 států a je nejchudším obydleným světadílem. Největším africkým státem je Súdán, nejmenším souostroví Seychely, na pevnině je to Gambie. Nejlidnatější zemí je Nigérie se 130 mil. obyvatel. V Africe žije více než 920 miliónů obyvatel, což je přibližně jedna sedmina celkové populace Země.¹²

2.1 Základní charakteristika Afriky

Afrika je podle většiny paleontologů považována za nejstarší obydlené území na Zemi a všeobecně se má za to, že lidská rasa se vyvinula na území dnešního afrického kontinentu. První významné historické události pak souvisí se vznikem starověkého Egypta (3 300 let př. n. l.) a později Kartága (8. století př. n. l.).

Vývoj Afriky byl významně ovlivněn kolonizací, která začala v 16. století. Do roku 1900 bylo téměř celé území afrického kontinentu rozparcelováno evropskými mocnostmi. Největší území se podařilo získat Francii a Velké Británii. Dalšími státy angažovanými v Africe byly Belgie, Portugalsko, Španělsko, Itálie a do konce 1. světové války také Německo. Stanovení koloniálních hranic zásadně nerespektovalo národnostní složení obyvatelstva, což vedlo, po získání nezávislosti, k etnickým konfliktům. Kolonizace Afriky je proto označována jako jedna z příčin afrických konfliktních poměrů.

V období dekolonizace na přelomu 50. a 60. let 20. století začaly do popředí vystupovat zájmy a aktivity OSN v oblasti udržování mezinárodního míru a bezpečnosti na africkém kontinentě. Mezníkem dekolonizace v Africe je rok 1960, v němž dosáhlo nezávislosti 16 kolonií.¹³ Poslední kolonií, která vyhlásila nezávislost, byla roku 1990 Namibie. Po získání

¹² OSN, 2008. Dostupné na Internetu: <http://esa.un.org/unpp/>

¹³ Benin, Burkina Faso, Čad, Gabon, Kamerun, Kongo, Mali, Mauretánie, Madagaskar, Niger, Pobřeží Slonoviny, Senegal, Středoafrická republika (od Francie); Nigérie, Somálsko (od VB); Demokratická republika Kongo (od Belgie)

nezávislosti byly státy často omezovány nestabilitou, korupcí, násilím a autoritativními režimy. Převážná většina současných afrických států jsou republiky, které mají nějakou formu prezidentského systému vlády. Jen pár národů v Africe bylo schopno vytvořit demokratickou vládu namísto série brutálních pučů a vojenských diktatur. Kolonialismus měl destabilizační efekt na mnoho etnických skupin, což je stále cítit v africké politice. Délka koloniálního panství způsobila násilné odtržení jednotlivých kultur, jehož důsledkem bylo výrazné opoždění sociálně-ekonomického vývoje.

Africký kontinent se podle geografické metodiky OSN rozděluje na 5 subregionů:

- 1) Severní Afrika – Alžír, Egypt, Libye, Maroko, Súdán, Tunis, Západní Sahara;
- 2) Západní Afrika – Benin, Burkina Faso, Gambie, Ghana, Guinea-Bissau, Kapverdy, Libérie, Mali, Mauretánie, Niger, Nigérie, Pobřeží Slonoviny, Senegal, Sierra Leone, Togo;
- 3) Východní Afrika – Burundi, Džibutsko, Eritrea, Etiopie, Keňa, Komory, Madagaskar, Malawi, Mauritius, Mosambik, Seychely, Rwanda, Somálsko, Tanzanie, Uganda, Zambie, Zimbabwe;
- 4) Střední Afrika – Angola, Čad, Demokratická republika Kongo, Gabon, Kamerun, Kongo, Rovnicková Guinea, Středoafrická republika, Svatý Tomáš a Princův Ostrov;
- 5) Jižní Afrika – Botswana, Jihoafrická republika, Lesotho, Namibie, Svazijsko.¹⁴

Můžeme se setkat i s rozdělením Afriky na **severní Afriku** a **subsaharskou Afriku** (*Sub-Saharan Africa*, SSA). Toto rozdělení používá například OSN či OECD při vyhodnocování plnění MDGs. Severní Afrika je často zahrnována do oblasti Středního Východu, ke kterému má kulturně velmi blízko. Subsaharská Afrika, někdy též označována jako "černošská", je vymezena jako území ležící jižně od pouště Sahara. V subsaharské Africe žije 770 mil. obyvatel.¹⁵

Obyvatelé Afriky jsou převážně černoši. Zimbabwe a Jihoafrická republika si udržují malé, ale významné menšiny bělochů a Asiatů. Státy v severní Africe mají arabské většiny. Afrika je domovem celé škály různých náboženských skupin. Křesťanství a islám jsou výrazně

¹⁴ OSN, 2008. Dostupné na internetu: <http://www.un.org/Depts/dhl/maplib/worldregions.htm>

¹⁵ SVĚTOVÁ BANKA, 2008. Dostupné na internetu:

<http://devdata.worldbank.org/external/CPPProfile.asp?PTYPE=CP&CCODE=SSA>

zastoupeny v mnoha zemích, zatímco další země si udržují regionálně jedinečné kmenové zvyky a obyčeje.

Afrika má bohaté zásoby nerostných surovin, především zlata, fosfátů, uranových rud, diamantů a mnoho ještě neobjevených. Afrika disponuje asi 8 % světových zásob ropy.¹⁶ Například Nigérie leží na jednom z největších nalezišť ropy na světě a v současné době je jednou z nejrychleji rostoucích ekonomik světa. Přestože je tato surovinová základna velká, většina vytěžených surovin je určena k exportu za poměrně nízké ceny v celosvětovém měřítku.

2.2 Sociálně-ekonomická charakteristika Afriky

V této části provedu pomocí sociálně-ekonomických a demografických ukazatelů charakteristiku rozvoje Afriky. Pro demografický a sociální rozvoj jsem vybral ukazatele populačního růstu, očekávané délky života, dosaženého základního vzdělání a přístupu k pitné vodě. Mezi ekonomické ukazatele jsem zařadil vývoj HDP, HDP přepočtený na obyvatele, zadluženost a odvětvovou strukturu hospodářství. Analýzu provedu na základě srovnání těchto ukazatelů se všemi rozvojovými regiony.

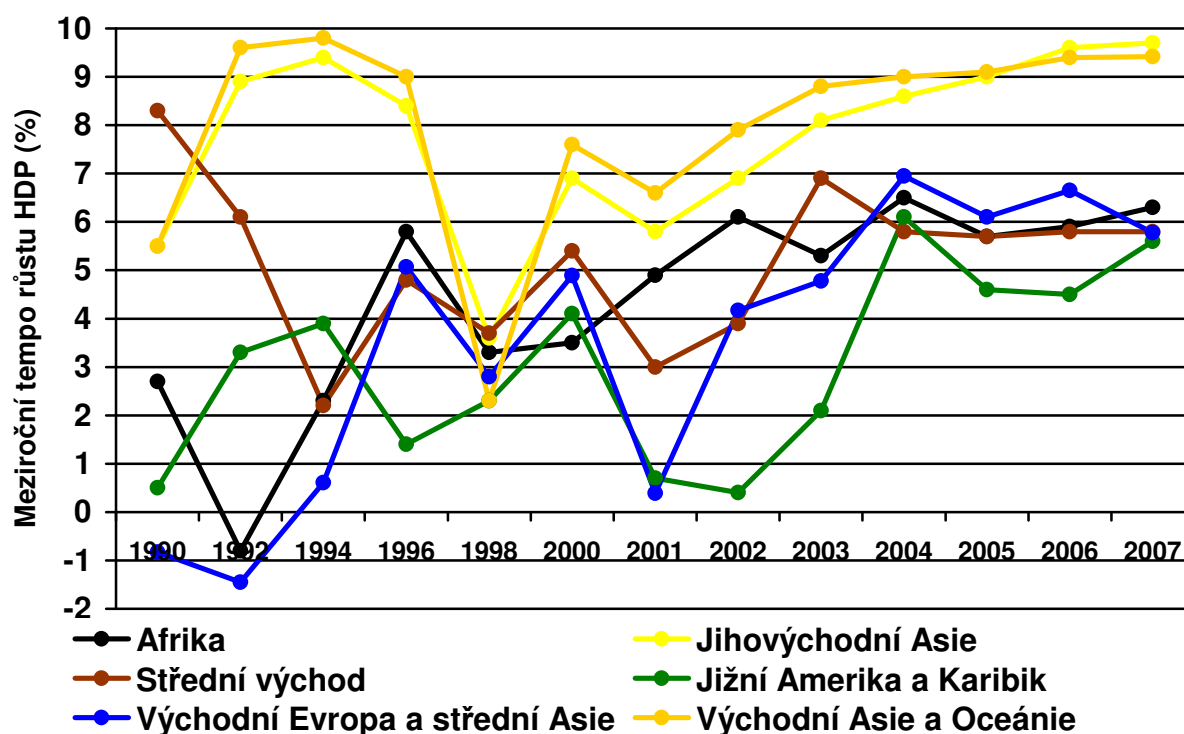
2.2.1 Ekonomický rozvoj

Při pohledu na graf 2.1 můžeme rozdělit všechny rozvojové regiony do dvou skupin. První skupinu tvoří dvě geograficky blízké oblasti jihovýchodní Asie a východní Asie a Oceánie, jejichž rychle se rozvíjející státy dosahují vyššího tempa růstu než státy v ostatních rozvojových regionech. V posledních pěti letech to bylo okolo devíti procent. Druhou skupinou jsou zbývající čtyři regiony (Latinská Amerika, Střední východ, východní Evropa a Afrika), u nichž se meziroční růst produktu ve stejném období pohyboval mezi 4,5 až 6,5 procenty. Africké ekonomiky si tak udržují stálý trend růstu produktu posledních let. V roce 2005 bylo meziroční tempo růstu HDP afrického kontinentu 5,7 %, v roce 2006 5,9 % a

¹⁶ EKONOMICKÁ UNIVERZITA BRATISLAVA, 2008, s. 93

v roce 2007 6,3 %.¹⁷ V Africe se za posledních 10 let výše tempa meziročního růstu HDP téměř zdvojnásobila. Na tomto pozitivním výsledku mají největší zásluhu země vyvážející ropu.

Graf 2.1 Srovnání meziročního tempa růstu HDP Afriky s ostatními rozvojovými regiony, 1990 – 2007 (%)

Zdroj: IMF, 2008. Dostupné na Internetu: <http://www.imf.org/external/data.htm>. Vlastní zpracování.

Z výše uvedeného grafu jsou dobře čitelné dva ropné šoky z let 1990 a 1999, kdy v Africe stejně jako v ostatních rozvojových regionech došlo k výraznému poklesu produktu. V roce 1990 stála za zvýšením cen ropy invaze Iráku do Kuvajtu a následná válka v perském zálivu. V roce 1999 byl zaznamenán naopak velký pokles cen ropy v důsledku asijské ekonomické krize, která snížila světovou poptávku po ropných produktech.

Subregion subsaharská Afrika zaznamenal tempo růstu HDP v roce 2006 5,2 %.¹⁸ Podle odhadů Africké rozvojové banky musí ekonomiky subsaharské Afriky růst ročně v průměru o 7 %, aby snížily chudobu o polovinu do roku 2015 a přiblížily se tak MDGs.

¹⁷ Zdroj: IMF, 2008. Dostupné na Internetu: <http://www.imf.org/external/data.htm>

¹⁸ ECA, 2007, s. 32

Co se týče jednotlivých států Afriky, tak v roce 2006 zaznamenalo 28 států zrychlení růstu reálného HDP oproti roku 2005. Pouze Zimbabwe vykázala pokles HDP v roce 2006. Africký růstový výkon v roce 2006 byl stejně jako v minulých letech podpořen jednak zdokonalením makroekonomického managementu v mnoha zemích, tak silnou globální poptávkou po klíčových afrických exportních komoditách, zvláště po ropných produktech, surovinách a kovech. Nicméně pro většinu afrických zemí reálná tempa růstu zůstávají relativně nízká vzhledem k jejich rozvojovým cílům. Pouze 5 afrických států vykázalo v letech 1998 – 2006 průměrná tempa růstu HDP 7 % nebo vyšší (tab. č. 2.2).¹⁹

Tabulka 2.2 Stratifikace a shrnutí průměrného tempa růstu HDP všech zemí Afriky, 1998 – 2006

Tempo růstu HDP	Počet zemí	Podíl zemí z celk. počtu (%)
Méně než 3 %	13	25,0
3 % - 5 %	25	48,1
5 % - 7 %	9	17,3
7 % a více	5	9,6
Celkem	52*	100,0

* Data za Somálsko jsou nedostupná

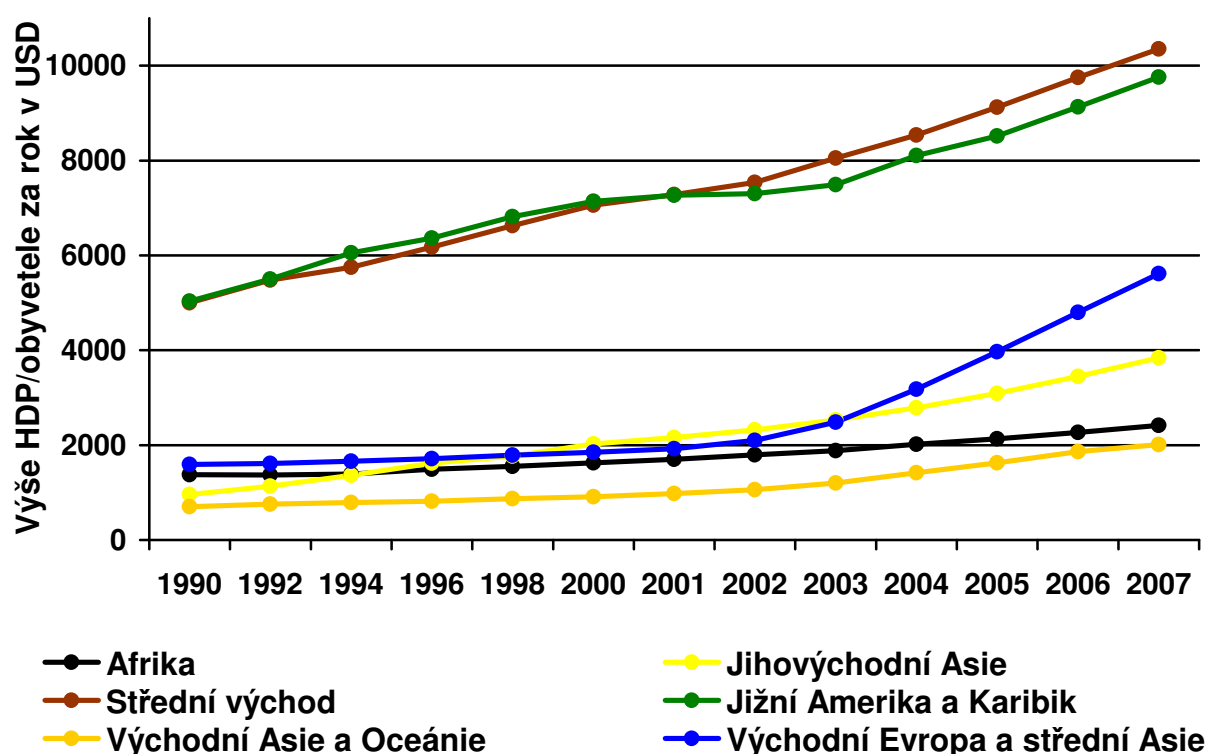
Zdroj: ECA, 2007, s. 41. Vlastní zpracování.

Jelikož v Africe a dalších rozvojových oblastech světa existují obrovské populační rozdíly, je nutné srovnat růst produktu přepočtený na jednoho obyvatele. Z grafu 2.3 vyplývá, že v tomto směru si nejlépe vedou regiony Latinská Amerika a Střední východ, kde se výše HDP přepočteného na jednoho obyvatele za rok 2007 pohybuje kolem 10 tis. USD. Afrika zaznamenává od počátku 90. let nejpomalejší nárůst produktu přepočteného na hlavu ze všech regionů. Pokud východní Asie a Pacifik udrží současný trend růstu, a zároveň Afrika výrazně "nezrychlí", zařadí se brzy africký kontinent na poslední místo v tomto ukazateli.²⁰

¹⁹ ECA, 2007, s. 41

²⁰ Zdroj: IMF, 2008. Dostupné na Internetu: <http://www.imf.org/external/data.htm>

Graf 2.3 HDP na obyvatele rozvojových regionů, 1990 – 2007 (USD)

Pozn. v běžných cenách, PPP

Zdroj: IMF, 2008. Dostupné na Internetu: <http://www.imf.org/external/data.htm>. Vlastní zpracování.

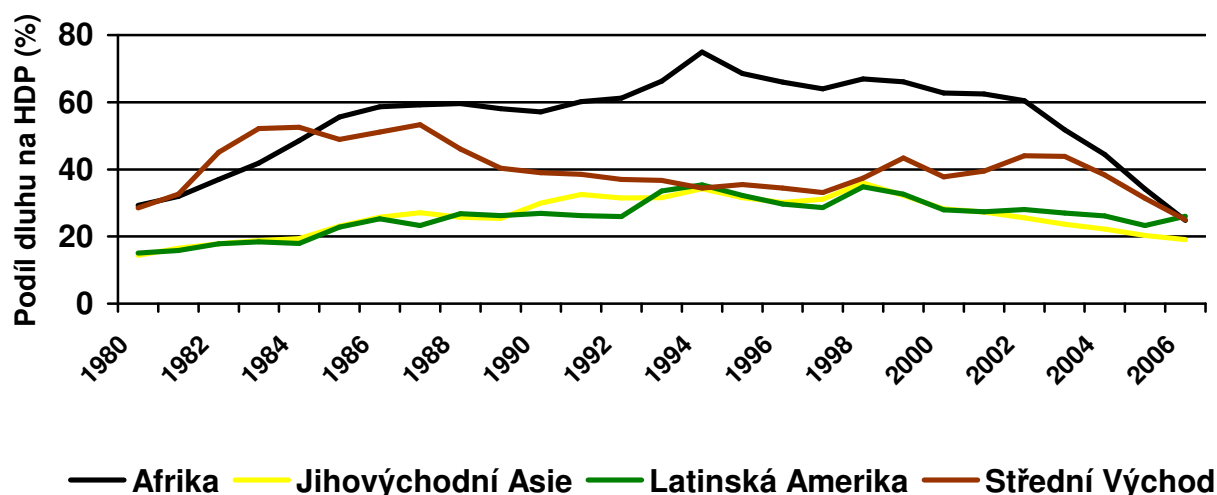
Mezi hlavní faktory, které budou pravděpodobně brzdit hospodářský růst v Africe v následujících letech, patří malá šíře produkčního (exportního) sortimentu, nedostatečná odolnost vůči cenovým šokům a zvyšování počtu nemocných HIV/AIDS, který snižuje nabídku pracovní síly a produktivitu práce. Také nedostatečná veřejná infrastruktura a nespolehlivé dodávky energie na národní úrovni, stejně jako slabá integrace dopravy a energetických sítí na regionální úrovni, bude snižovat produktivitu a mezinárodní konkurenceschopnost. Velkým znepokojením pro africké státy, které chtějí udržet inflaci, fiskální stabilitu a zvyšovat ekonomický růst, jsou stále vyšší ceny ropy. Špatné vyhlídky má Afrika v oblasti zemědělství. S nižší zemědělskou produkcí v důsledku sucha se zvýší riziko hladomorů, kterým podlehnou miliony lidí. Některé africké národy bude rovněž čím dál více sužovat akutní nedostatek vody. Na boj s důsledky změny klimatu navíc budou muset některé státy nejchudšího kontinentu vynaložit odhadem pět až deset procent HDP.²¹ Se změnou klimatu souvisí i humanitární katastrofy, kterých se v Africe objevuje čím dál víc. Likvidace následků stojí státy značnou část rozpočtu a brzdí jejich rozvoj.

²¹ IPCC ARGUS GLOBAL EMISSION, 2007, s. 52

Kritickým bodem rozvoje je začarovaná spirála katastrofální zadluženosti afrických států. Chudé i středně bohaté země se dostaly do dluhové pasti. Velká část dluhů vznikla v 70. letech 20. století, v době válek na Středním východě, které způsobily enormní nárůst cen ropy. Rozvojové země se proto stále více zadlužovaly u bank v rozvinutých státech světa v naději rychlého splacení dluhu. Tyto země vykazovaly do poloviny 70. let poměrně vysoký růst domácího produktu. Graf 2.6 zachycuje i další ropný šok z počátku 90. let, kdy došlo opět k velkému zadlužení rozvojových zemí. Část dluhů vznikla také špatným plánováním nebo neodpovědnými půjčkami často zkorumpovaných vlád.

Podle organizace AFRODAD se Afrika v roce 2002 podílela pouze na 5 % celkového příjmu rozvojového světa, avšak byla zatížena zhruba dvěma třetinami světového dluhu.²² V poslední době dochází k velkému oddlužení afrických států prostřednictvím odpuštění dluhů ze strany vyspělých států. Došlo například k téměř celkovému oddlužení Nigérie. Toto oddlužení si ale z velké části zaplatí chudé země samy. Dluhy, které mají oddlužované státy u rozvinutých států, budou sice částečně či zcela odpuštěny, ale zároveň bude stejnou měrou snížena pomoc, která by jinak byla těmto zemím poskytnuta. Je to tím, že si řada rozvinutých států započítává oddlužení do oficiální rozvojové pomoci. I přes současné snižování dluhové zátěže Afriky vydává subsaharská Afrika ročně v průměru 14,5 miliardy USD na splátkách dluhu²³.

Graf 2.4 Podíl veřejného dluhu na HDP u vybraných regionů, 1980 – 2006 (%)

Zdroj: IMF, 2008. Dostupné na Internetu: <http://www.imf.org/external/data.htm>. Vlastní zpracování.

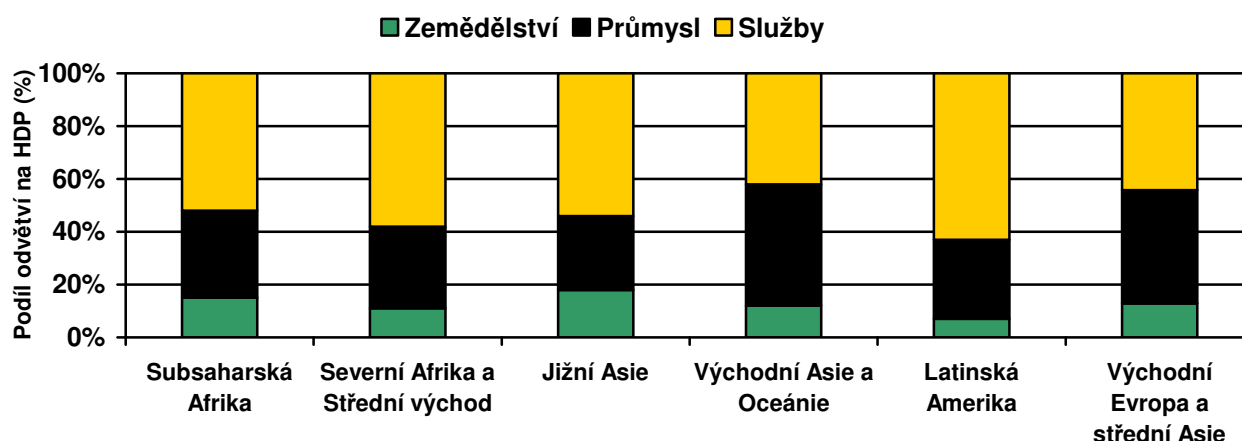
²² AFRODAD, 2008. Dostupné na Internetu: <http://www.afrodad.org/>

²³ AFRICAN FORUM AND NETWORK ON DEBT AND DEVELOPMENT, 2008. Dostupné na Internetu: <http://www.afrodad.org/>

32 států subsaharské Afriky je zapsáno také na listině **nejzadluženějších států světa** (*Heavily Indebted Poor Countries*, HIPC), které se obecně vyznačují nejvyšší chudobou, velkým dluhovým břemenem a jsou oprávněny čerpat speciální pomoc z IMF a WB.²⁴

Následující graf 2.5 zobrazuje odvětvovou strukturu Afriky v porovnání s ostatními regiony. Obecně platí, že v současném světě se nejvíce rozvíjí sektor služeb. Nejinak je tomu v Africe. V roce 1960 se podílely služby na tvorbě HDP 44 %, v roce 2006 již 55 %.²⁵ Afrika tak dosahuje největšího podílu služeb na tvorbě HDP hned po Latinské Americe. Největší rozmach v oblasti afrických služeb zaznamenal finanční sektor. Africké vlády potřebují rozvinout domácí kapitálové trhy (především trhy s akciemi a obligacemi), které mohou hrát důležitou roli v růstu produktivity investic. V Africe působí v současnosti 21 burz s cennými papíry, které jsou přesto stále charakterizovány jako burzy s nízkou likviditou, nedostatečnou integrací s regionálními (světovými) trhy a řadou funkčních a technických omezení.²⁶

Graf 2.5 Tvorba HDP podle odvětvové struktury v roce 2006

Zdroj: WB, 2008. Dostupné na Internetu: <http://www.worldbank.org/>. Vlastní zpracování.

Důležitým nástrojem na cestě k rozvoji je také mezinárodní obchod. Bohužel právě ten je díky protekcionismu bohatých států jednou z největších překážek boje s globální chudobou. Neúspěšnost zapojování afrických států do světové ekonomiky lze ilustrovat na příkladě jejich podílu na světovém obchodě v roce 2004, který činil pouze 3,7 %.²⁷ Obrovské finanční prostředky věnované v bohatých zemích na zemědělské dotace nejenže znemožňují konkurenci jinak levnějších produktů z méně rozvinutých zemí, ale při vývozu likvidují celá

²⁴ SVĚTOVÁ BANKA, 2008. Dostupné na internetu: <http://www.worldbank.org/hipc/>

²⁵ SVĚTOVÁ BANKA, 2008. Dostupné na internetu: <http://www.worldbank.org/>

²⁶ AFRICKÁ ROZVOJOVÁ BANKA, 2008. Dostupné na internetu: <http://www.afdb.org/>

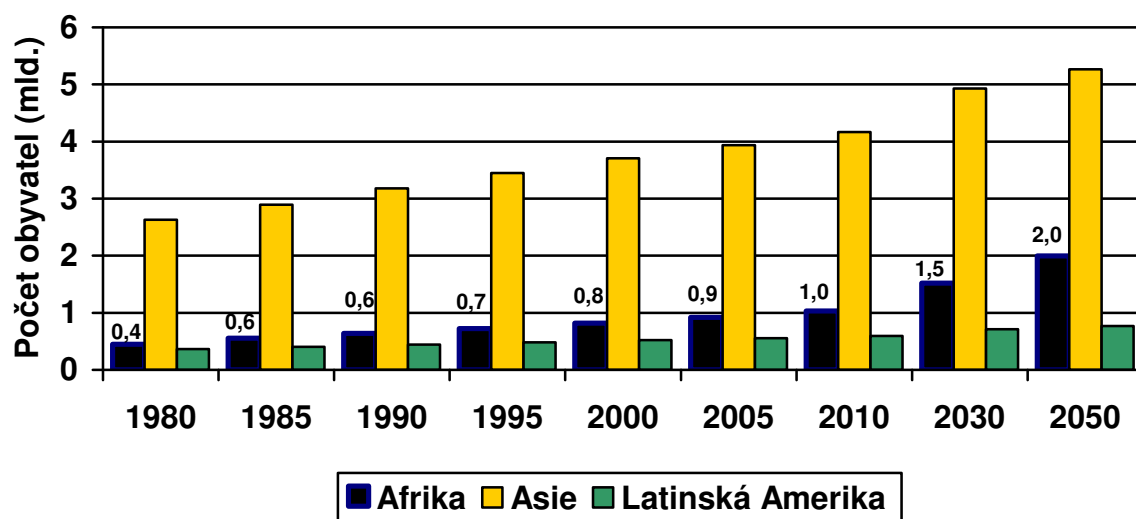
²⁷ SVĚTOVÁ BANKA, 2008. Dostupné na internetu: <http://www.worldbank.org/>

národní hospodářství. Většina afrických zemí přitom závisí na vývozu tří a méně komodit, jejichž ceny neustále klesají.

2.2.2 Sociální rozvoj

Většina rozvojových regionů čelí populačnímu růstu, jež je v řadě zemí chápán jako hrozba ekonomického rozvoje. Do roku 2050 se v Asii podle odhadů zvýší počet obyvatel o více než jednu miliardu. V Africe, která zaznamenává největší absolutní procentuální přírůstky, se počet obyvatel do roku 2050 dokonce zdvojnásobí (graf 2.6).

Graf 2.6 Srovnání a prognóza populačního růstu ve vybraných regionech, 1980 - 2050

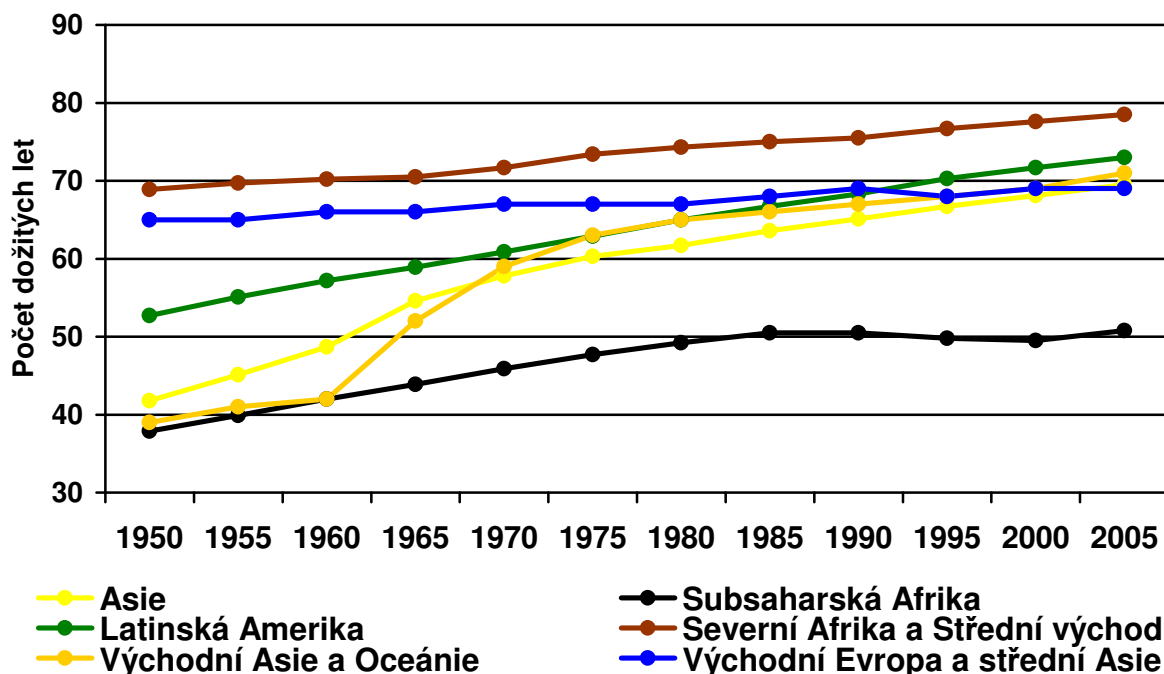
Zdroj: OSN, 2008. Dostupné na Internetu: <http://esa.un.org/unpp/>. Vlastní zpracování.

Důležitým indikátorem zdraví je očekávaná délka života, která je ovlivněna řadou faktorů, jako jsou například špatný zdravotní stav obyvatelstva, vysoká dětská a kojenecká úmrtnost, podvýživa, úmrtnost na nemoci, špatný stav životního prostředí, způsoby stravování, dostupnost zdravotní péče, pracovní návyky atd. Ve většině zemí tento ukazatel roste. Nejnižší délku očekávaného života vykazuje region subsaharské Afriky, který tak výrazně zaostává za zbývajícími rozvojovými regiony (graf 2.7). Za posledních padesát let se očekávaná délka života v subsaharské Africe zvýšila jen o 12 let a zastavila se na čísle 50,8.²⁸ Tuto nelichotivou bilanci má na svědomí především vysoká dětská a kojenecká úmrtnost,

²⁸ WORLD RESOURCES INSTITUTE, 2008. Dostupné na Internetu: <http://earthtrends.wri.org/index.php>

vysoká úmrtnost matek, vysoká úmrtnost mladých na HIV/AIDS a malárii (u malárie se to týká zejména dětí), nedostatečný přísun potravin, podvýživa a nedostatečná zdravotní péče.

Graf 2.7 Trendy očekávané délky života ve vybraných regionech, 1950 - 2005

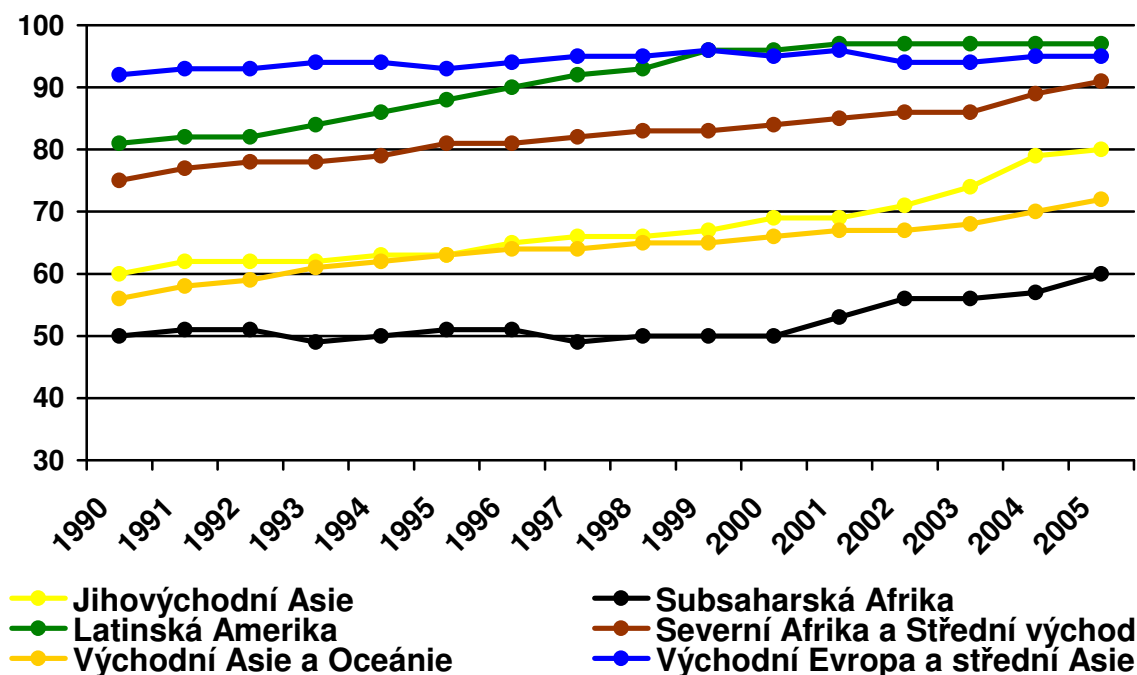

Zdroj: WORLD RESOURCES INSTITUTE, 2008. Dostupné na Internetu: <http://earthtrends.wri.org/index.php>.
Vlastní zpracování.

Rozvoj společnosti se neobejde bez vzdělanosti obyvatelstva. Přestože se situace v posledních letech celosvětově zlepšuje, stále ještě více než 100 milionů dětí nemá přístup ke vzdělání. Devadesát sedm procent z nich žije v rozvojových zemích, přičemž téměř šedesát procent z nich jsou dívky.²⁹ Při pohledu na graf 2.8 zjistíme, že nejhorší situace je opět v subsaharské Africe, kde v roce 2005 dokončilo školu pouze 60 % dětí. Na tomto nepříznivém stavu se nejvíce podílí vysoké náklady na vzdělání a dětská práce, která znemožňuje dětem systematické vzdělávání.

²⁹ ČESKO PROTI CHUDOBĚ, 2007, s. 10

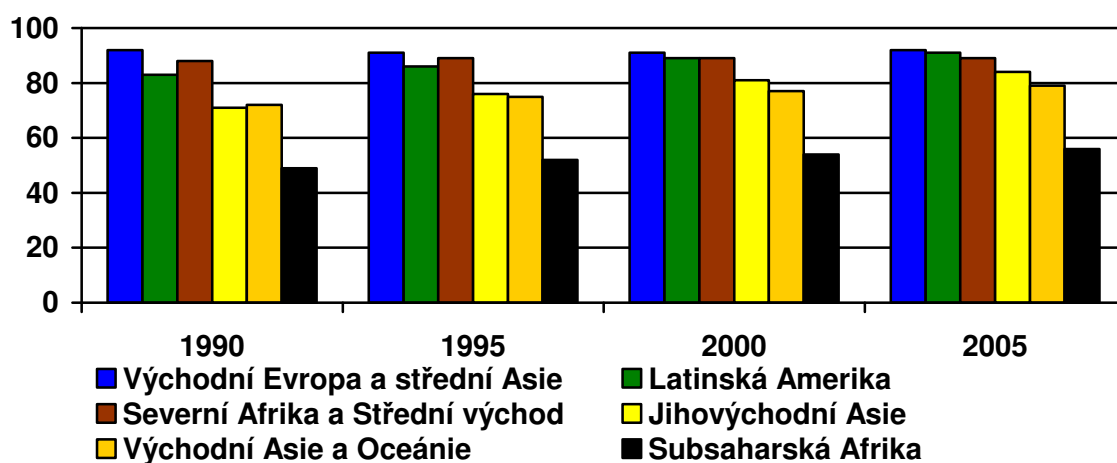
Graf 2.8 Podíl dětí s dokončeným základním vzděláním, 1990 – 2005 (%)

Zdroj: WORLD RESOURCES INSTITUTE, 2008. Dostupné na Internetu: <http://earthtrends.wri.org/index.php>.
Vlastní zpracování.

Mezi další ukazatele rozvoje můžeme zařadit podíl obyvatelstva s přístupem k pitné vodě. Nejvážnější situace je v subsaharské Africe, kde může pitnou vodu bez problému užívat pouze jen 56 % obyvatel. Zlepšení poskytování služeb v souvislosti s vodovodní a kanalizační sítí by mělo mít pozitivní dopad na zdraví obyvatelstva, možnost jeho vzdělávání (děti by nemusely chodit kilometry pro vodu) a zvýšení počtu pracovních míst.

Graf 2.9 Podíl obyvatelstva s přístupem k nezávadné pitné vodě, 1990 – 2005 (%)

Zdroj: WORLD RESOURCES INSTITUTE, 2008. Dostupné na Internetu: <http://earthtrends.wri.org/index.php>.
Vlastní zpracování.

Na závěr bych k socioekonomickému rozvoji doplnil, že 33 afrických států³⁰ je klasifikováno jako nejméně rozvinuté země světa (*Least Developed Countries, LDCs*).³¹ Tyto země vykazují nejnižší hodnoty socioekonomických ukazatelů. Pro posouzení státu jako LDC existují 3 identifikační kritéria:³²

1. kritérium nízkého příjmu, které je založeno na průměrném hrubém domácím příjmu na osobu nepřesahující 750 USD za rok,
2. majetkové (zdrojové) kritérium - ukazatelé výživy, vzdělání, zdraví, gramotnosti,
3. kritérium hospodářské zranitelnosti, které odráží nestabilitu zemědělské produkce, nestabilitu exportu zboží a služeb, procento populace zasaženo přírodními katastrofami a další.

Pouze stát, který naplňuje všechna 3 kritéria, spadá mezi státy zapsaných na listině LDCs. Zhodnocení probíhá v tříletých intervalech. Země s populací vyšší než 75 milionů se do tohoto seznamu nezahrnují.

2.3 Průběžné hodnocení MDGs se zaměřením na Afriku

V následující části se pokusím zhodnotit dosavadní plnění jednotlivých Rozvojových cílů tisíciletí. Všechny údaje budu porovnávat s rokem 1990, který je východiskem pro hodnocení MDGs. Hodnocení cílů probíhá na základě asi padesáti indikátorů. Vyhodnocení každého z nich není možné s ohledem na rozsah diplomové práce, proto budu dále pracovat jen s vybranými ukazateli, kdy pro každý cíl bude vybrán minimálně jeden ukazatel.

1. cíl: Odstranit extrémní chudobu a hlad

Úkol 1: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí, kteří žijí z příjmu nižšího než 1 USD na den.

³⁰ přesně je to 33 států: Angola, Benin, Burkina Faso, Burundi, Středoafrická republika, Čad, Komory, Demokratická republika Kongo, Džibutí, Rovnicková Guinea, Eritrea, Etiopie, Gambie, Guinea, Guinea-Bissau, Lesotho, Libérie, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauretánie, Mozambik, Niger, Rwanda, Svatý Tomáš, Senegal, Sierra Leone, Somálsko, Súdán, Tanzanie, Togo, Uganda, Zambie

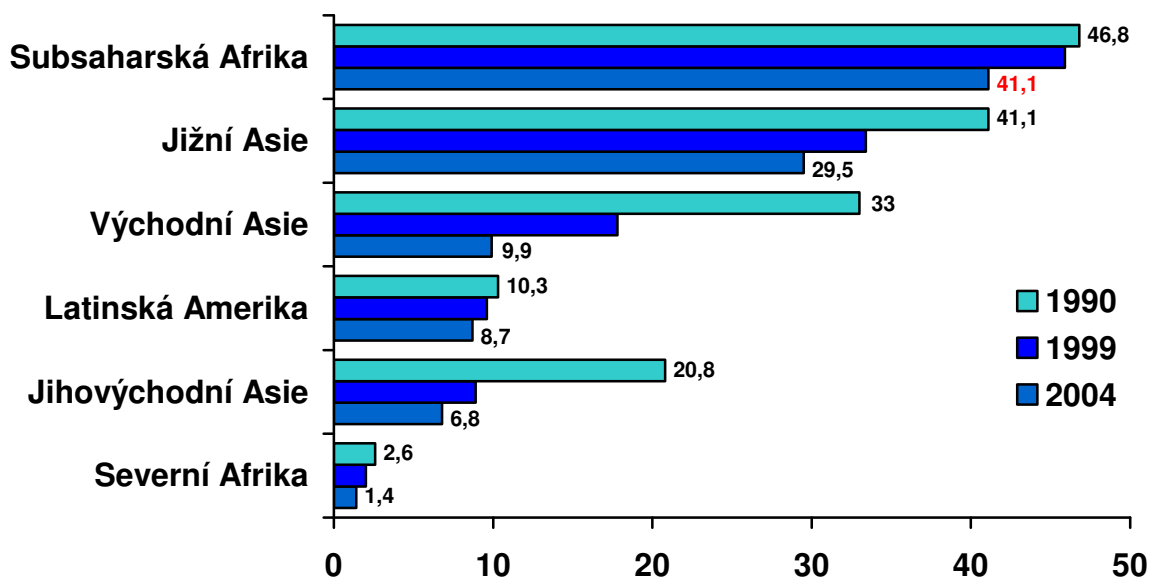
³¹ podle metodiky Komise pro rozvojovou politiku OSN (*Committee for Development Policy, CDP UN*)

³² OSN, 2008. Dostupné na internetu: <http://www.un.org/special-rep/ohrlls/ldc/ldc%20criteria.htm>

Celosvětově žilo pod hranicí 1 USD za den (indikátor prvního cíle) v roce 2004 980 mil. lidí. V roce 1990, ze kterého vychází MDGs, to bylo 1,25 mld. lidí. V absolutní hodnotě, vzhledem k narůstajícímu počtu obyvatelstva na Zemi, podíl lidí žijících v extrémní chudobě klesl mezi roky 1990 a 2004 z úrovně 24 % o jednu třetinu na 19 %. Jestliže vývoj bude pokračovat stejným tempem, většina rozvojových regionů tento MDG splní. Pod tento úspěch se nejvyšší měrou podepisuje vysoký ekonomický růst v Asii, což může zkreslit situaci v ostatních regionech.

Extrémní chudoba v nejpostiženější subsaharské Africe začíná pozvolna klesat a to i přes vysoký populační růst. V subsaharské Africe podíl lidí žijících v extrémní chudobě klesl z 46,8 % v roce 1990 na 41,1 % v roce 2004 (graf 2.10). Stěží tak můžeme hovořit o výraznějším pokroku v odstraňování chudoby. Většina poklesu byla dosažena až po roce 2000. Naděje na splnění tohoto cíle je u subsaharské Afriky nízká. Severní Afrika dosahuje příznivějších výsledků a snížit chudobu na polovinu by se v tomto rozvojovém regionu mělo podařit.

Graf 2.10 Podíl lidí žijících v rozvojových regionech za méně než 1 USD na den, 1990, 1999, 2004 (%)

Zdroj: UNITED NATIONS, 2007, s. 5. Vlastní zpracování.

Příčiny chudoby na tomto kontinentu můžeme rozdělit do několika skupin. První skupinu představují historické faktory jako kolonialismus, otrokářství, rasová segregace apod. Druhou pak politické: ozbrojené konflikty, závislost na rozhodování cizích vlád, nadnárodních

korporací či mezinárodních institucí (Světové obchodní organizace, IMF, WB), "neokolonialismus"; dále pak vysoce korupční vnitropolitické prostředí, autoritářské a diktátorské režimy, nevymahatelnost práva atd. Z ekonomických příčin stojí za pozornost zejména vysoká zadluženost, nízké a kolísající ceny přírodních zdrojů, surovin a zemědělských produktů na světových trzích, exportní portfolio složené pouze z několika málo komodit, vysoká nezaměstnanost a nedostačující dopravní a technická infrastruktura. Dalšími faktory chudoby jsou vysoká hustota obyvatelstva (Rwanda, oblast delty Nilu, Nigeru a jiných řek), absence záchranné sociální sítě, kulturní a náboženské tradice, nízké vzdělání atd. Environmentální příčiny zastupuje například odlesňování, následná eroze půdy, dezertifikace, znečištění vody, půdy a ovzduší. Důležitou příčinou chudoby je nedostatečná zdravotní péče. Špatný zdravotní stav obyvatelstva a výskyt infekčních nemocí, zejména HIV/AIDS, malárie a tuberkulózy, jsou klíčové faktory chudoby na tomto kontinentě.

Úkol 2: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí, kteří trpí hladem.

Měřitelným ukazatelem tohoto úkolu je podíl podvyživených dětí ve věku do pěti let. Obecně počet těchto dětí v globálním měřítku klesá. Nejlepší výsledky byly dosaženy ve východní Asii. Největší podíly hladovějících dětí se vyskytují v jižní Asii a v subsaharské Africe. Právě v SSA se mezi roky 1990 a 2005 počet podvyživených dětí do pěti let snížil z 33 % pouze na 29 %. Je velmi nepravděpodobné, že se tento cíl podaří regionu subsaharské Afriky splnit.³³

Jednou z hlavních příčin tohoto neuspokojivého stavu je chudoba, nízká zemědělská produktivita v chudých a venkovských oblastech. Velmi často také dochází k nahrazování plodin pro místní obyvatele za exportní plodiny. Je neudržitelné, aby země vyvázející zemědělské produkty byly závislé na potravinové pomoci. Další příčinou je neudržitelný způsob využívání přírodních zdrojů, zejména způsob obdělávání půdy, který vede k vyčerpání a erozi půdy.

2. cíl: Dosáhnout základního vzdělání pro všechny

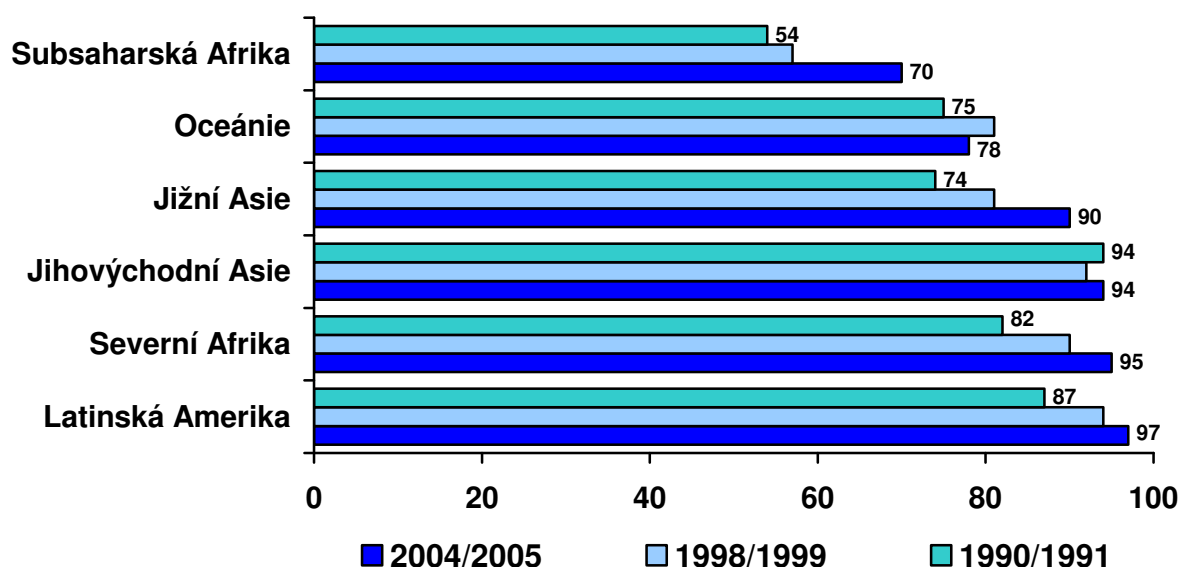
Úkol 3: Do roku 2015 zajistit, aby mohly děti kdekoli na světě, dívky i chlapci, dokončit základní školu.

³³ UNITED NATIONS, 2007, s. 6.

Důležitým indikátorem tohoto MDG je podíl dětí navštěvujících základní školu. Přístup ke vzdělání patří přitom mezi základní lidská práva jmenovaná Všeobecnou deklarací lidských práv. Ve školním roce 2004/2005 vzrostl ve všech rozvojových regionech tento podíl na 88 %, oproti školnímu roku 1990/1991, kdy základní školu navštěvovalo 80 % všech dětí ve věku základní školní docházky. Ačkoli subsaharská Afrika zaznamenala za několik posledních let pozitivní výsledky, pořád významně zaostává za ostatními regiony, protože 30 % dětí školního věku nenavštěvovalo v roce 2005 základní školu. Bude potřeba vynaložit ještě mnoho úsilí, aby všechny děti tohoto regionu měly přístup ke kvalitnímu vzdělání.

Příčiny nízké školní docházky souvisí s vysokými náklady na vzdělání, které musí hradit rodiče. Dále souvisí s nutností, aby děti pracovaly a pomáhaly s chodem domácnosti, či s nejrůznějšími pověrami týkající se především vzdělání dívek (například, že vzdělaná dívka má menší šanci se dobře provdat).

Graf 2.11 Podíl dětí zapsaných na základní školu, 1991, 1999 a 2005 (%)

Zdroj: UNITED NATIONS, 2007, s. 8. Vlastní zpracování.

Jedním z problémů a zároveň i výzev ohledně základního vzdělání v afrických zemích je stále přetrvávající nerovný přístup ke vzdělání; jednak mezi dívkami a chlapci, jednak také mezi městskými dětmi a dětmi pocházejícími z venkovských oblastí. Velkým problémem je také počet opakování tříd na základních školách. Například v subsaharské Africe činí četnost

opakování ročníků celých 20 %.³⁴ Opakování ročníku vyžaduje nejen další náklady pro rodiče, ale též pro stát.

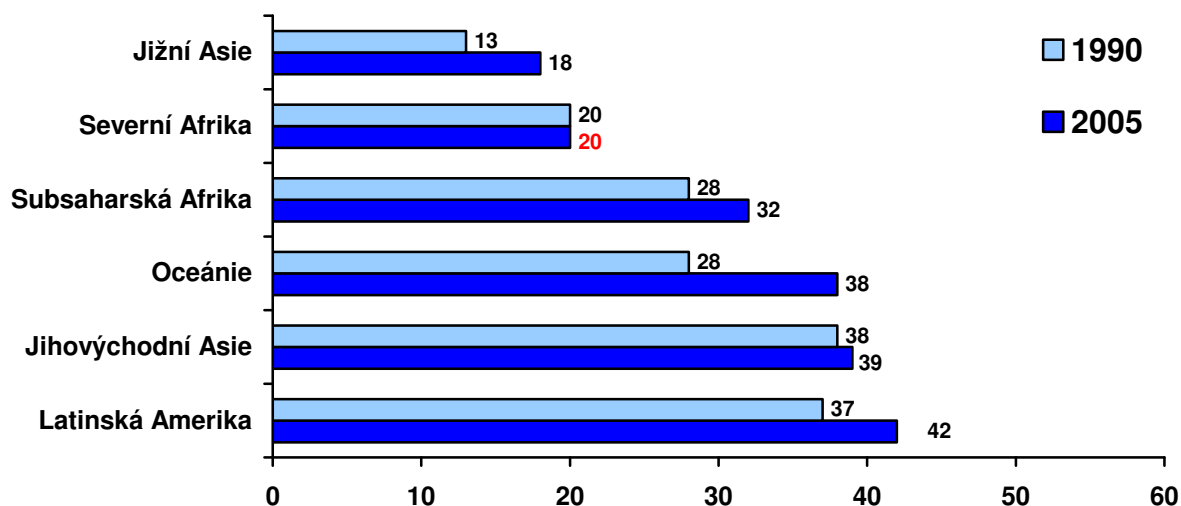
3. cíl: Prosazovat rovnost pohlaví a posílit roli žen ve společnosti

Úkol 4: Do roku 2005 odstranit nepoměr pohlaví v základním a středním školství a do roku 2015 na všech úrovních vzdělávacího systému.

Chudoba nepostihuje obyvatele planety rovnoměrně. Na světě totiž žije asi dvakrát více chudých žen než mužů. A čím je společnost chudší, tím větší rozdíly mezi oběma pohlavími existují. Jeden z nejdůležitějších indikátorů tohoto MDG je podíl žen zastoupených v nezemědělských profesích. Tento podíl v posledních letech roste, ale jen velmi pomalu. Největší přírůstky žen na pracovních trzích jsou zaznamenány v jižní Asii a Oceánii.

V severní Africe, kde je ženská participace z kulturně-náboženských důvodů velmi nízká, nedošlo k žádnému pokroku. Pouze každé páté nezemědělské zaměstnání vykonává žena. Situace se tedy za posledních 15 let vůbec nezměnila.

Graf 2.12 Podíl žen zaměstnaných v nezemědělských profesích, 1990 a 2005 (%)

Zdroj: UNITED NATIONS, 2007, s. 13. Vlastní zpracování.

Zajímavým měřitelným ukazatelem je počet žen zastoupených v národních parlamentech. Účast žen v politice roste, ale velmi pomalu. Celosvětově je v parlamentech zastoupeno pouze

³⁴ ČESKO PROTI CHUDOBĚ, 2007, s. 11

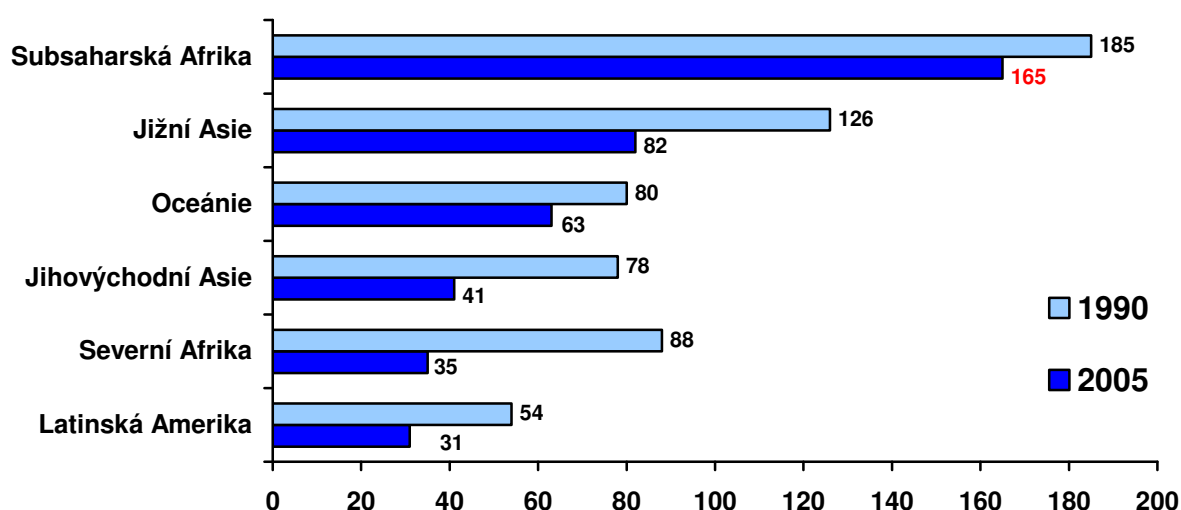
17 % žen. Ve výchozím roce 1990 to bylo 13 %. Největší podíl žen (celosvětově) v parlamentu má Rwanda, který činí 49 %.

4. cíl: Snížit dětskou úmrtnost

Úkol 5: Do roku 2015 snížit o dvě třetiny úmrtnost dětí do věku pěti let.

Míra úmrtnosti dětí se ve všech rozvojových regionech snižuje, přesto zejména v subsaharské Africe zůstává velmi vysoká. V rámci hodnocení MDG se rozlišuje dětská úmrtnost do 5 let a kojenecká úmrtnost, což jsou první dva indikátory spadající pod tento cíl.

Graf 2.13 Úmrtnost dětí ve věku do pěti let na 1 000 živě narozených, 1999 a 2005

Zdroj: UNITED NATIONS, 2007, s. 15. Vlastní zpracování.

Je odhadováno, že v roce 2005 zemřelo na celém světě 10,1 mil. dětí před dosažením 5. narozenin, přičemž většině úmrtí bylo možné zabránit. Nejrazantnější zlepšení potřebuje region subsaharské Afriky, kde z tisíce narozených dětí zemře během pěti let života 166 (údaj za rok 2005). Největší podíl na této nelichotivé bilanci mají nemoci (HIV/AIDS, malárie, spalničky, zápal plic) a válečné konflikty. V některých zemích SSA dokonce míra úmrtnosti dětí roste. Při dosaženém průměrném ročním poklesu dětské úmrtnosti o 1,2 % v letech 2000 – 2003 není pravděpodobné, že by se podařilo splnit vytčený cíl.³⁵

³⁵ ČESKO PROTI CHUDOBĚ, 2007, s. 16

Třetím indikátorem pro 4. cíl je procento dětí ve věku 12 – 24 měsíců očkovaných proti spalničkám. V roce 1990 dostalo v subsaharské Africe alespoň jednu dávku vakcíny 57 % dětí v daném věku. V roce 1999 byl zaznamenán pokles na 49 %, v roce 2005 bylo očkováno v tomto regionu 64 % dětí ve věku 12 – 24 měsíců. Spalničky jsou jedny z hlavních dětských nemocí, které mohou v nejhorším případě skončit až smrtí, a proti kterým se lze očkovat. Celosvětově úmrtnost na spalničky klesla o 60 % v letech 2000 a 2005. Velmi překvapivých výsledků bylo dosaženo právě v Africe, kde úmrtnost na tuto nemoc klesla o 75 % ve stejném období (z 506 000 úmrtí v roce 2000 na 126 000 úmrtí v roce 2005).³⁶ Země jako Botswana, Malawi, Namíbie či Jihoafrická republika snížily pomocí očkování počet zemřelých od roku 2000 téměř na nulu.

5. cíl: Zlepšit zdraví matek

Úkol 6: Do roku 2015 snížit o tři čtvrtiny míru mateřské úmrtnosti.

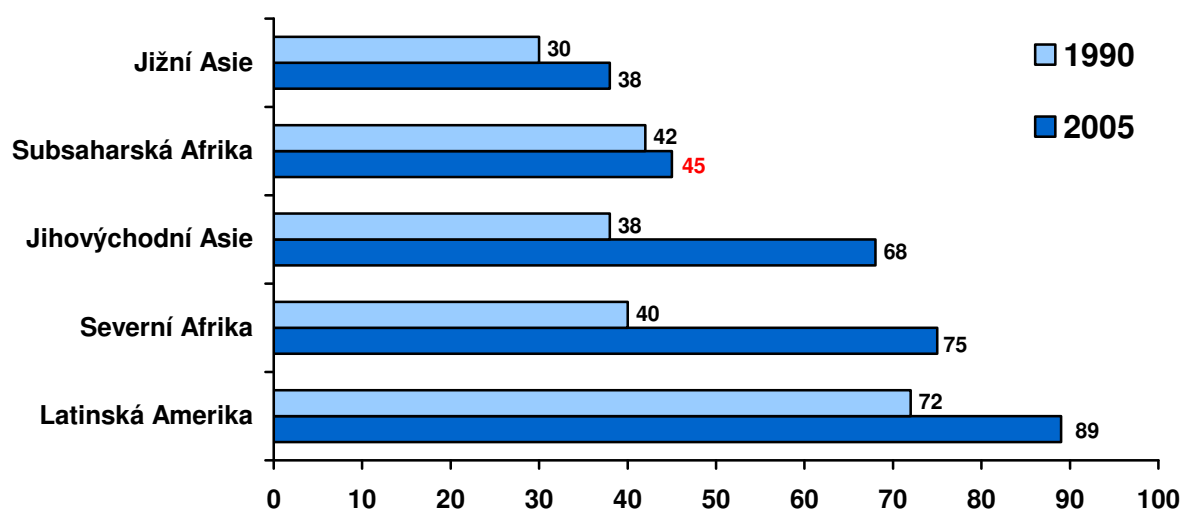
Zhruba přes 500 000 matek na celém světě ročně umírá na následky těhotenství a porodu. Nejhorší stav panuje v subsaharské Africe, kde míra mateřské úmrtnosti na 100 000 živě narozených dětí neklesá, ale naopak roste. V roce 1990 to bylo 790 úmrtí matek, v roce 2004 už 920. Tři čtvrtiny těchto úmrtí zapříčiní přímé porodní komplikace. Nepřímé porodní komplikace jako je malárie, chudokrevnost, žloutenka a ve stále větší míře HIV/AIDS stojí za zbývající čtvrtinou. Přitom porodní komplikace postihují celosvětově přibližně 15 % těhotenství, takže nesouvisejí pouze s ekonomickou vyspělostí země.³⁷ Vysoká úmrtnost je dána absencí lékařské pomoci. V tom případě i lehká porodní komplikace může skončit smrtí nebo doživotním postižením rodičky.

Měřitelným ukazatelem pátého cíle je počet porodů pod odborným dohledem. Nejhorších výsledků dosahuje jižní Asie a opět subsaharská Afrika, kde ani u poloviny porodů neasistuje odborník. K největšímu pokroku došlo v severní Africe, kde je asistovaných 75 % porodů (viz. graf č. 2.14).

³⁶ UNITED NATIONS, 2007, s. 14

³⁷ ČESKO PROTI CHUDOBĚ, 2007, s. 17

Graf 2. 14 Podíl asistovaných porodů zdravotnickým personálem, 1990 a 2005 (%)

Zdroj: UNITED NATIONS, 2007, s. 18. Vlastní zpracování.

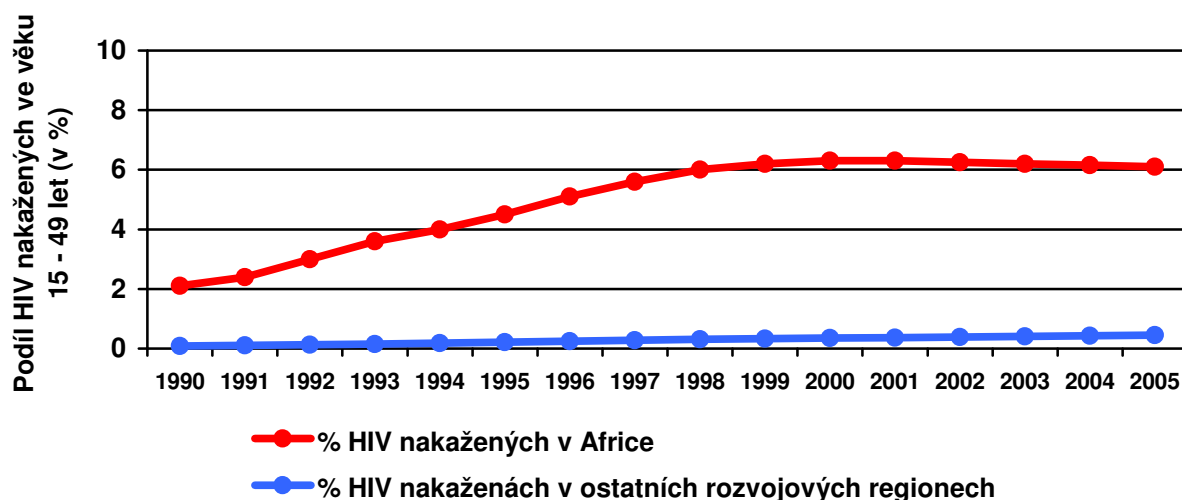
Vzhledem k nevelké spolehlivosti nashromážděných dat není možné definitivně vyhodnotit splnitelnost vytyčeného cíle. Nicméně snížit o tři čtvrtiny mateřskou úmrtnost v subsaharské Africe se pravděpodobně nepodaří.

6. cíl: Bojovat s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi

Úkol 7: Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření HIV/AIDS.

V rozvojovém světě se šíření HIV/AIDS postupně zpomaluje. Na konci roku 2006 bylo odhadováno, že na celém světě žije s touto nemocí 39,5 mil. lidí, z toho většina v subsaharské Africe, kde se přímo hovoří o pandemii. V roce 2005 podlehl tomuto onemocnění 2,8 milionů lidí na celém světě, z toho 2 miliony v Africe. Jedním z ukazatelů šíření HIV/AIDS je počet lidí ve věku 15 - 49 let nakažených touto chorobou (graf 2.15).

Graf 2.15 Srovnání podílu nakažených obyvatel HIV/AIDS ve věku 15 – 49 let v subsaharské Africe a ostatních rozvojových regionech, 1990 – 2005 (%)

Zdroj: UNITED NATIONS, 2007, s. 20. Vlastní zpracování.

V subsaharské Africe se počty úmrtí na AIDS zvyšují. V současnosti trpí HIV/AIDS přibližně 25 milionů Afričanů. Svazijsko a Botswana "vedou" světovému žebříčku, kde se podíl infikovaných v populaci 15 - 49 let pohybuje těsně pod hranicí 40 %. Ženy tvoří v subsaharských státech 57 % nakažených. V Africe je hlavní příčinou vysoké koncentrace HIV/AIDS mezi ženami jejich nerovné postavení vůči mužům.³⁸

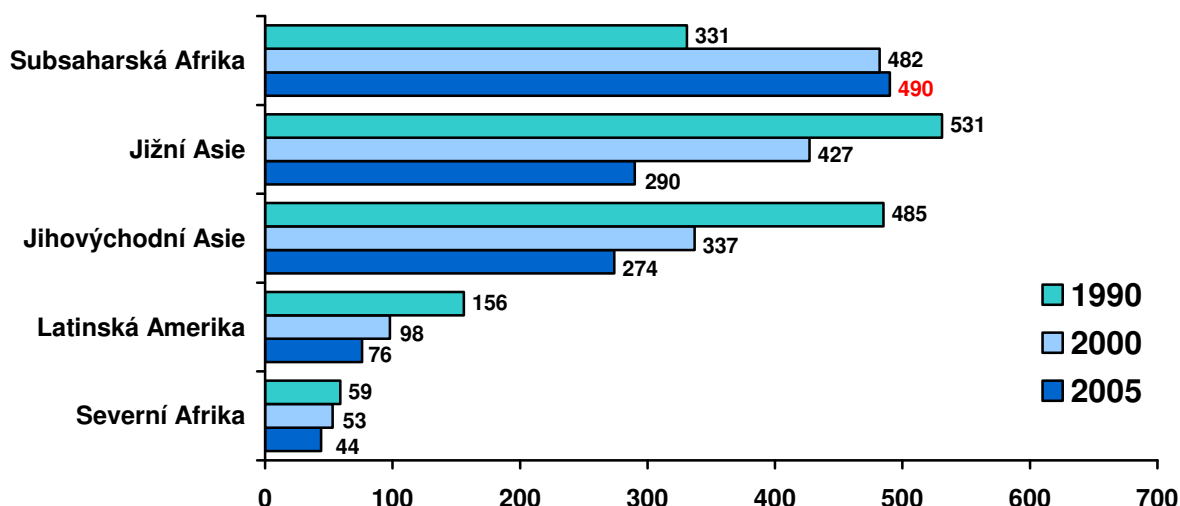
Úkol 8: Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření malárie, tuberkulózy a dalších závažných onemocnění.

Každoročně umírají na světě až tři miliony lidí na malárii, z čehož více než 90 % připadá na subsaharskou Afriku. Naprostá většina z těchto zbytečných obětí jsou děti. V mnoha afrických oblastech jsou již děti přinejmenším třikrát infikovány. Pokud nezemřou, mohou trpět trvalým poškozením mozku. Obzvláště ohrožené jsou také těhotné ženy a jejich dosud nenarozené děti. Zatím není jasné, zda se vytčený cíl do roku 2015 podaří splnit. Zastavit šíření této nemoci se nedaří zejména z toho důvodu, že tradiční léčba malárie přestává být efektivní. Problémem je nízká kvalita antimalarických léků a samotná rezistence parazitů vůči konvenční léčbě. Dalším problémem je nedostatečný počet ochranných sítí. Na šíření malárie se bude v budoucnu podílet globální oteplování, které zřejmě výrazně rozšíří životní prostor moskytů (přenašečů).

³⁸ ČESKO PROTI CHUDOBĚ, 2007, s. 18

Na tuberkulózu zemře každoročně 1,8 mil. lidí. Jde především opět o subsaharskou Afriku. Vyhodnotit situaci můžeme pomocí ukazatele odrážejícího počet zasažených tuberkulózou na 100 000 obyvatel. Subsaharská Afrika v tomto směru vykazuje alarmující čísla, jelikož jde o jediný region, kde počet onemocnění přibývá (graf 2.16). Z grafu je zřejmé, že u tuberkulózy ke splnění cíle jednoznačně nedojde.

Graf 2.16 Počet zasažených obyvatel tuberkulózou připadajících na 100 000 obyvatel (nejsou započítáni lidé zasažení virem HIV), 1990, 2000 a 2005

Zdroj: UNITED NATIONS, 2007, s. 21. Vlastní zpracování.

7. cíl: Zajistit udržitelný stav životního prostředí

Úkol 9: Integrovat principy udržitelného rozvoje do politiky a programů jednotlivých států a zabránit ztrátám přírodních zdrojů.

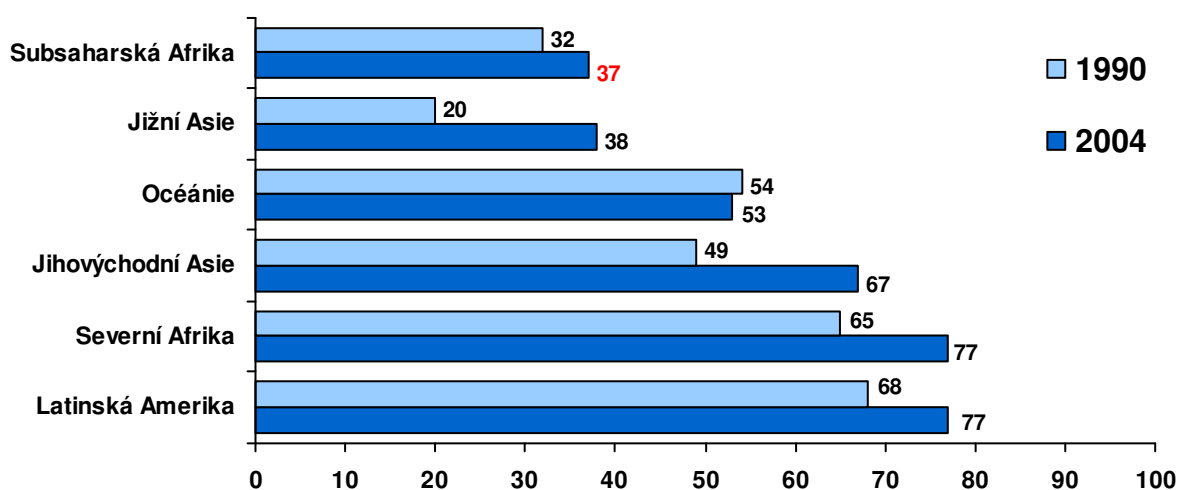
Stanovený úkol se týká široké oblasti zahrnující udržitelnou správu lesních zdrojů, zachování druhové rozmanitosti, efektivního využívání energie, omezení skleníkového efektu a ochrany ozónové vrstvy. Tento úkol se nevztahuje na udržitelné využívání oceánských zdrojů. Jedním z problémů MDGs také je, že postrádají indikátor, který by komplexněji vyhodnocoval míru dopadu lidského působení na planetární ekosystém a udržitelnost jeho zatěžování, jakým je například tzv. ekologická stopa.

Úkol 10: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí bez dlouhodobě udržitelného přístupu k nezávadné pitné vodě a základní hygieně.

Přístup k nezávadné pitné vodě (tj. bez chemického a bakteriologického znečištění) a základním hygienickým zařízením je nezbytnou součástí základní hygienické péče a předpokladem úspěchu v boji proti chudobě, hladu, dětské úmrtnosti i nerovnoprávnému postavení žen. Je to také jediný indikátor tohoto úkolu. I přes zlepšování situace postrádá přístup ke kvalitnímu zdroji pitné vody 1,2 mld. lidí. V roce 1990 využívalo kvalitních zdrojů pitné vody 77 % celosvětové populace, v roce 2003 to už bylo 83 %. V absolutních číslech tedy nově získalo přístup k nezávadné pitné vodě 1,1 miliardy lidí. Největšího pokroku bylo dosaženo v Asii, kde se pokrytí zvýšilo ze 68 na 86 %, i v Africe, kde ovšem pořád nemá přístup 44 % obyvatel. Nejhorší pokrytí přístupu k pitné vodě je v Oceánii (52 %). V ostatních částech rozvojového světa (včetně severní Afriky) se blíží 90 %.³⁹ Příčiny nedostatku vody je možné hledat v kombinaci omezených zdrojů, změn životního prostředí či špatného hospodaření.

U hygienických zařízení je nejhorší situace v subsaharské Africe, kde je v roce 2004 mohlo využít pouze 37 % obyvatelstva (graf 2.17). Ve výchozím roce 1990 to bylo 32 % obyvatelstva.⁴⁰ Dosažený pokrok je nedostatečný, a proto se cíl pravděpodobně nepodaří splnit. Hlavními překážkami zůstávají ozbrojené konflikty, politická nestabilita, vysoký populační přírůstek, chudoba, zaostalost a vůbec nízká důležitost přičítána hygieně.

Graf 2.17 Podíl obyvatelstva s přístupem k hygienickým zařízením, 1999 a 2004 (%)

Zdroj: UNITED NATIONS, 2007, s. 25. Vlastní zpracování.

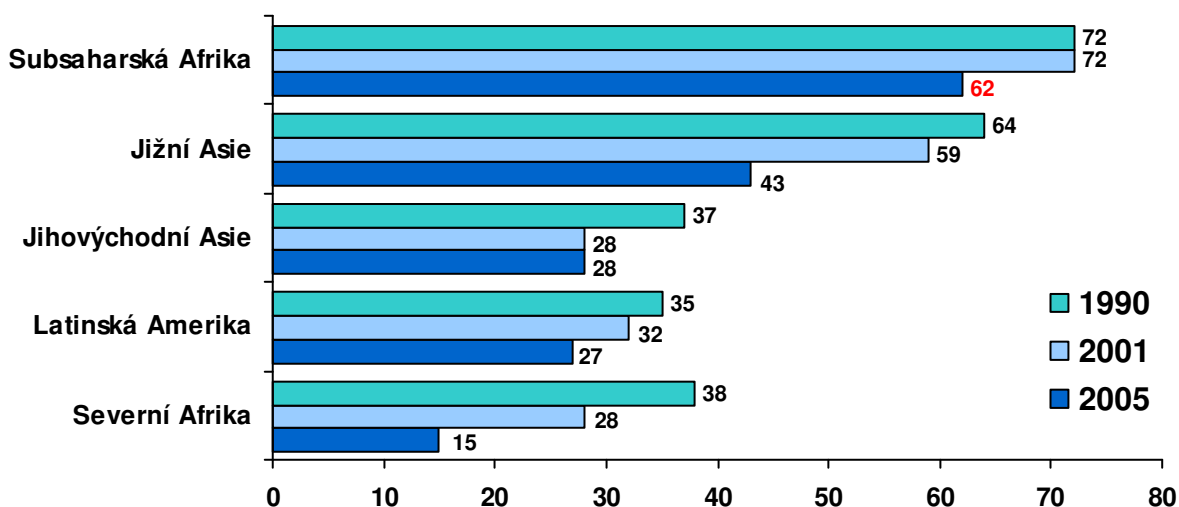
³⁹ UNITED NATIONS, 2007, s. 22

⁴⁰ UNITED NATIONS, 2007, s. 23

Úkol 11: Do roku 2020 dosáhnout výrazného zvýšení kvality života minimálně 100 milionů obyvatel příměstských chudinských čtvrtí (slumů).

Celosvětově počet lidí žijících v chudinských čtvrtích (slumech) stoupá. Pouze severní Afrika zaznamenává pokles a zároveň dosahuje největšího pokroku. Jako indikátor byl stanoven podíl městského obyvatelstva žijícího ve slumech. Nejhorší situace panuje v subsaharské Africe, kde žilo v roce 2005 v chudinských čtvrtích 62 % městské populace, oproti 15 % v severní Africe (graf 2.18). Obyvatelé slumů postrádají přístup k nezávadné pitné vodě a základnímu hygienickému zařízení, nemají trvalé bydlení, adekvátní životní prostor uvnitř svých domácností a stále zaměstnání. Například v Nairobi žije celkem 2,5 milionu lidí, z toho 1,5 milionu připadá na chudinské čtvrti, které zabírají pouze 5 % rozlohy města. Některá sídla v Etiopii, Čadu a Středoafrické republice mohou být nazývána "města slumů", neboť v nich žije 80 % tamní populace.⁴¹ V tomto regionu se cíl nepodaří splnit.

Graf 2.18 Podíl městské populace žijící ve slumech, 1990, 2001 a 2005 (%)

Zdroj: UNITED NATIONS, 2007, s. 29. Vlastní zpracování.

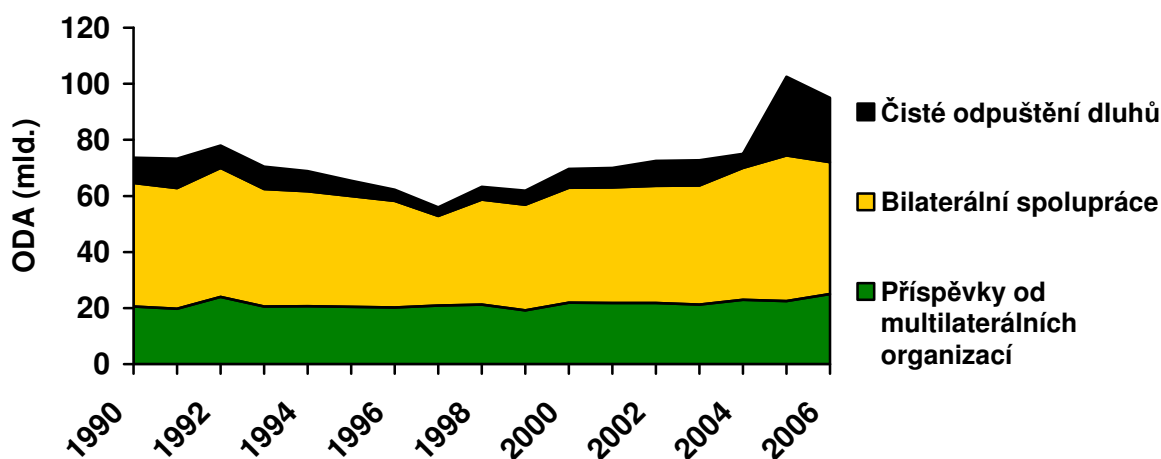
8. cíl: Budovat světové partnerství pro rozvoj

Velmi důležitým ukazatelem plnění osmého cíle je poskytování oficiální rozvojové pomoci. V 90. letech se celková průměrná míra rozvojové pomoci pohybovala pod polovinou

⁴¹ ČESKO PROTI CHUDOBĚ, 2007, s. 26

požadované úrovně. Graf 2.18 zobrazuje tzv. únavu z pomoci, která v tomto období byla pro ODA charakteristická. Na konci 90. let se ODA začala postupně zvyšovat. V roce 2005 vzrostla ODA na rekordních 106, 8 mld. USD. Jednou z hlavních příčin takového nárůstu bylo velké odpuštění dluhu Iráku a Nigérie.

Graf 2.19 Celková ODA od rozvinutých zemí, 1990 – 2006 (mld. USD)

Zdroj: UNITED NATIONS, 2007, s. 29. Vlastní zpracování.

OSN odhaduje, že k dosažení MDGs je zapotřebí vynaložit ročně na ODA alespoň 100 mld. USD, přičemž by do této sumy neměly být započítány částky odpovídající odpuštění dluhů.⁴² I přes mírný nárůst pomoci v posledních letech chybí každoročně přibližně třetina této částky a to především v Africe. Kromě kvantitativního navýšení volá současná rozvojová pomoc také po kvalitativních změnách. Poskytnuté finanční prostředky by neměly sloužit obchodním nebo politickým zájmům dárcovské země, ale vycházet z potřeb příslušné lokality, zajišťovat udržitelnost projektů a využívat účinných alternativních přístupů a dalších efektivních podob pomoci.

Shrnutí

Severní Afrika nezaznamenala žádné zhoršení oproti roku 1990. Naopak již téměř splnila 4. rozvojový cíl, který spočívá ve snížení dětské úmrtnosti, kde dosáhla severní Afrika vůbec největšího pokroku ze všech rozvojových regionů. V severní Africe žije i nejmenší procento lidí pod hranicí jednoho dolaru a úspěšně se zde daří snižovat počty lidí trpících hladem.

⁴² ECA, 2007, s. 59

Z toho důvodu se očekává také splnění prvního cíle, který je zaměřen na odstranění extrémní chudoby a hladu. Severní Afrika má dobré vyhlídky na splnění do roku 2015 ještě u dvou rozvojových cílů: cíle číslo 2 (dosáhnout základního vzdělání) - díky vysokému podílu dětí navštěvujících základní školu (95 %); a cíle číslo 7 (zajistit stav udržitelného prostředí), kde si ji daří plnit jednotlivé dílčí úkoly týkající se přístupu k vodě (hygienickým zařízením) a počtu obyvatelstva žijícího ve slumech (zde dosahuje největšího pokroku ze všech regionů). Severní Afrika vykazuje nejlepší pokrok také u asistovaných porodů (úkol č. 6), nedaří se ji ale účinně bojovat proti šíření HIV/AIDS. Případné splnění čtyř zbývajících cílů ukáží až následující roky. Celkově tak severní Afrika spolu s Latinskou Amerikou dosahuje největšího pokroku k naplnění MDGs.⁴³

Naprosto odlišná situace se vyskytuje v subsaharské Africe, která dosahuje naopak zcela nejhorších výsledků v plnění MDGs. Nedaří se ji snižovat chudobu, hlad ani úmrtnost matek či dětí. Ve všech cílech (úkolech) vykazuje minimální nebo nulový pokrok. U poloviny úkolů dochází dokonce ke zhoršení situace.⁴⁴ Subsaharská Afrika ve všech oblastech plnění výrazně zaostává za zbytkem rozvojového světa. Jediného posunu směrem vpřed dosáhla Afrika v očkování proti spalničkám (5. úkol čtvrtého cíle), kde se výrazně snížila úmrtnost na tuto nemoc. Jelikož jsme již v polovině období plnění MDGs, je velmi pravděpodobné, že se Africe nepodaří splnit žádný z MDGs (přehled plnění jednotlivých cílů a úkolů pro oba rozvojové regiony je obsaženo v příloze 1).

Z uvedeného rozboru plnění MDGs vyplývá, že se africký kontinent (zejména jeho subsaharská část) potýká s celou řadou problémů, které brzdí jeho sociálně-ekonomický rozvoj. Největší problém současnosti spatřuji v rychlém růstu populace, který africké státy vůbec nezvládají. Tento problém má vliv na další kritické oblasti jako je chudoba, podvýživa, nemoci atd. Podle odhadů má v Africe do roku 2050 žít na dvě miliardy obyvatel. Vzhledem k tomu, v jakém stavu se nachází současné africké zemědělství, průmysl a infrastruktura, jsou tato čísla více než hrozivá.

Dalším výrazným problémem je katastrofální situace ve zdravotnictví. Na nemoci jako HIV/AIDS, tuberkulóza a malárie zemřou každoročně miliony lidí. Africe chybí kvalifikovaný zdravotnický personál, léky a technické vybavení. V subsaharské Africe se

⁴³ UNITED NATIONS, 2007, s. 31

⁴⁴ UNITED NATIONS, 2007, s. 2

zvyšuje míra dětské a kojenecké úmrtnosti. Těhotné ženy nedostávají potřebnou péči. To jsou jedny z hlavních slabín afrického zdravotnictví.

Velmi špatná situace je ve školství. Rozvoj se sám bez vzdělaných lidí neuskuteční. Dalším problémem je také neefektivní zemědělství, které nedokáže uživit obyvatelstvo. Zvýšená pozornost by měla být věnována přístupu k pitné vodě a vybudování potřebné infrastruktury. Do všech těchto oblastí by měla přednostně plynout rozvojová pomoc všech rozvinutých států.

3 Rozvojová pomoc EU se zaměřením na Afriku

Zrod rozvojové pomoci EU se datuje k počátkům Evropského společenství, kdy se pomoc týkala výhradně kolonií a svěčeneckých území členských států (ležících převážně v Africe). Čtvrtá část Římské smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství (*European Economic Community*, EEC) z roku 1957 a odpovídající provádějící úmluva vymezují podmínky přidružení "zámořských zemí a území" ke Společenství. Hlavním prvkem přidružení byla vedle obchodních ustanovení také rozvojová pomoc. Římská smlouva dala vznik také Evropskému rozvojovému fondu (*European Development Fund*, EDF)⁴⁵ za účelem podpory těchto zemí.

Potřeba vybudování efektivnější struktury zahraniční spolupráce se objevila po přistoupení Velké Británie v roce 1973. Následkem toho byla v roce 1975 první dohoda z Lomé, která vytvořila rámec spolupráce ES se skupinou 70 zemí Afriky, karibské oblasti a Pacifiku (*African, Caribbean and Pacific Group of States*, ACP). V současné době spolupráce zemí ACP s EU probíhá na základě dohody z Cotonou. Prostředky zahraniční pomoci Evropských společenství (ES) se staly dostupnými i pro další rozvojové země, a to především prostřednictvím systému obchodních preferencí, tzv. Všeobecný systém preferencí.⁴⁶ V 70. letech začíná ES spolupracovat se zeměmi Asie a Latinské Ameriky (*Asian and Latin America Group of States*, ALA).

Mezníkem vývoje zahraniční pomoci ES byla 90. léta 20. století. Maastrichtská smlouva zakládající Evropskou unii z roku 1992 formálně zakotvila mezi své cíle rozvojovou spolupráci. Ve stejný rok vznikl za účelem efektivnější struktury poskytování humanitární pomoci EU Evropský úřad pro humanitární pomoc (*Humanitarian Aid department of the European Commission*, ECHO). Pád sovětského bloku znamenal počátek intenzivní spolupráci ES se zeměmi střední a východní Evropy. V této době se začala rozvíjet také předvstupní a makro-finanční pomoc EU.

V dubnu 2000 zahájila Evropská komise (EK) souhrnnou reformu způsobu poskytování zahraniční pomoci. V listopadu toho samého roku byl přijat nový celkový rámec pro politiku

⁴⁵ Původně pod jménem Fond zámořských zemí a území

⁴⁶ Všeobecný systém preferencí byl zaveden v roce 1971 a v rámci něj EHS poskytovalo preferenční přístup na svůj trh pro výrobky z neasociovaných rozvojových zemí

rozvojové pomoci s hlavním cílem snížení a vymýcení chudoby. Směr spolupráce ES určuje také vazba na mezinárodně uznávané Rozvojové cíle tisíciletí.

3.1 Právní základ rozvojové spolupráce EU

Jak už bylo uvedeno, idea rozvojové pomoci se poprvé objevuje už v Římské smlouvě (1957), která upravuje vztahy EHS s koloniemi členských států. Navzdory jejímu dynamickému vývoji, je rozvojová spolupráce právně upravena až Maastrichtskou smlouvou z roku 1992 v článcích 177 – 181⁴⁷:

Článek 177 maastrichtské smlouvy definuje rozvojovou spolupráci ES jako doplňkovou k rozvojovým politikám členských států. Z toho vyplývá, že Evropská komise do bilaterálních programů spolupráce členských zemí nezasahuje. Členské státy se účastní zasedání Rady EU týkajících se oblastí rozvojové spolupráce a zasedání specifických výborů pro otázky spojené s realizací politiky rozvojové spolupráce ES. Mohou se tak podílet na určování priorit rozvojové politiky ES a vyjádřit svá stanoviska v dílčích aspektech.

Článek 177 dále stanovuje za cíl rozvojové spolupráce:

- trvale udržitelný hospodářský a sociální rozvoj rozvojových zemí, a zvláště těch nejvíce znevýhodněných,
- hladké a postupné zapojení rozvojových zemí do světového hospodářství,
- boj proti chudobě v rozvojových zemích.

Dále pak má rozvojová spolupráce přispívat k obecnému cíli rozvoje a upevnění demokracie a právního státu, jakož i k zachování lidských práv a základních svobod.

Článek 178 říká, že ostatní politiky EU, které by mohly mít dopad na rozvojové země, musí být prováděny s ohledem na cíle rozvojové politiky (jedná se především o společnou obchodní politiku).

Článek 179 určuje Radu EU orgánem, který přijímá na základě procedury spolurozhodování nezbytná opatření k dosahování cílů rozvojové spolupráce.⁴⁸

⁴⁷ EU, 2002, s. 133

⁴⁸ Netýká se zemí ACP

Článek 180 zavazuje ES a členské státy k vzájemné koordinaci jejich rozvojové spolupráce a programů pomoci.

Článek 181 vyjadřuje, že ES a členské státy mají v rámci svých kompetencí spolupracovat se třetími zeměmi a příslušnými mezinárodními organizacemi.

Smlouva z Nice doplnila smlouvu o EU článkem 181a, který dává základ politice EU v oblasti hospodářské, finanční a technické spolupráce, jako činností, které doplňují rozvojovou politiku ES.

Rozvojová spolupráce je vykonávána pomocí několika právních nástrojů:⁴⁹

Článek 133 upravuje Společnou obchodní politiku EU a dává základ Všeobecnému systému preferencí, který ulehčuje přístup produktů z rozvojových zemí na evropský trh.

Článek 308 opravňuje EU k rozvoji finanční a technické pomoci pro země Asie a Latinské Ameriky, dále pak k rozvoji tématického přístupu v oblastech jako potravinová pomoc, humanitární pomoc, boj proti nemocem, atd. Jedná se o tzv. kooperační politiku.

Článek 310 upravuje uzavírání mezinárodních dohod, přesněji dohod asociačních. Rozlišuje asociační dohody multilaterální, které sdružují EU s větším počtem partnerů (např. dohody z Lomé) a dohody bilaterální pro vztahy mezi EU a jednotlivou zemí.

10. listopadu 2000 Rada EU upřesnila náplň rozvojové spolupráce ES. Hlavním cílem rozvojové politiky se stává "snížení chudoby s výhledem k její eventuální eliminaci". ES je odhodláno podporovat strategie snižování chudoby, které zahrnují její nejrůznější aspekty a jsou založeny na specifických podmínkách jednotlivých zemí. Tyto strategie musí také přispívat k upevňování demokracie a míru, k prevenci konfliktů, postupné integraci zemí do světové ekonomiky, dále musí podporovat trvale udržitelný rozvoj (sociální a environmentální), rovnoprávnost mužů a žen a budování kapacity veřejných i soukromých institucí. Podle prohlášení Rady a Komise se rozvojová politika ES týká všech rozvojových zemí. Pokud jde o rozdělení finančních prostředků, mají přednost nejméně rozvinuté země a země s nízkým příjmem.

⁴⁹ EU, 2002, s. 134

3.2 Institucionální báze rozvojové spolupráce EU

Realizace rozvojové spolupráce ES si postupně vyžádala vytvoření specifických organizačních struktur. V tvorbě politiky rozvojové spolupráce ES hraje roli Evropská komise, Evropský parlament i Rada EU.

Hlavním orgánem rozvojové pomoci je **Evropská komise**, která pomoc řídí a provádí. EK navrhuje legislativu, vyjednává mezinárodní dohody a řídí programy rozvojové pomoci. Celá tato oblast vnějších vztahů je rozdělena mezi čtyři generální ředitelství EK:

1. Generální ředitelství pro rozvoj má na starost obecnou formulaci rozvojové politiky . Blíže se zaměřuje za země Afriky, Karibiku a Pacifiku a zajišťuje humanitární pomoc řízenou Evropským úřadem pro humanitární pomoc.
2. Generální ředitelství pro obchod zajišťuje dvoustranná a regionální obchodní jednání se zeměmi ACP, Asie, Latinské Ameriky a oblasti Středomoří.
3. Generální ředitelství pro vnější vztahy odpovídá za bilaterální vztahy EU se všemi zeměmi světa, především Středomořím, Asií, Latinskou Amerikou a Balkánem.
4. Generální ředitelství pro rozšíření se věnuje přístupovému procesu zemí východní Evropy, řeší vztahy s kandidátskými zeměmi včetně příslušných předstupních programů.

Za rozvojovou spolupráci zodpovídá Generální ředitelství pro rozvoj a Generální ředitelství pro vnější vztahy.

Rada EU rozhoduje o obecných cílech rozvojové politiky ES a přijímá legislativní opatření, která se jí týkají. Do roku 2002 byla tato problematika diskutována na zasedáních tzv. Rozvojové rady, jichž se účastnili ministři zodpovědní za rozvojovou pomoc. Od května 2002 je problematika rozvojové pomoci projednávána na zasedáních Rady věnovaným Všeobecným záležitostem a vnějším vztahům, což znamená integraci rozvojové politiky s dalšími aspekty vnějších vztahů.

Evropský parlament zaujímá významné místo ve formování rozvojové spolupráce.

Amsterodamskou smlouvou získal právo spolurozhodovat o legislativních opatřeních, která se týkají rozvojové spolupráce. Evropský parlament rozhoduje také v poslední instanci o prostředcích na rozvojovou spolupráci plynoucích z obecného rozpočtu EU. Nerozhoduje však o prostředcích EDF, do kterého přispívají členské státy nezávazně na jejich příspěvcích

do státního rozpočtu. V rámci Evropského parlamentu dále existuje Výbor pro rozvoj a spolupráci, kde jsou diskutovány otázky rozvojové spolupráce.

3.3 Systém poskytování rozvojové pomoci v rámci EU

Hlavním cílem současné rozvojové politiky je zmírnění a vymýcení chudoby. EU se zavázala pracovat s ostatními mezinárodními organizacemi na dosahování Rozvojových cílů tisíciletí, které ale nejsou závazné. Sama určila 7 prioritních oblastí, na které se bude její rozvojová politika zaměřovat:⁵⁰

- obchodní a regionální integrace,
- životní prostředí a udržitelný management přírodních zdrojů, infrastruktura,
- voda a energie,
- rozvoj venkova, zemědělství a potravinová bezpečnost,
- vládnutí, demokracie, lidská práva a podpora ekonomických reforem,
- prevence konfliktů,
- lidský rozvoj, sociální soudržnost a zaměstnanost.

3.3.1 Nástroje rozvojové pomoci

Realizace zahraniční rozvojové spolupráce EU probíhá pomocí nástrojů, které spravuje Evropská komise. Pro programovací období 2007 – 2013 stanovila EK 6 průřezových nástrojů, které nahradily více než sto dřívějších geograficky a tématicky zaměřených programů. Jejich cílem by mělo být jednodušší a efektivnější poskytování pomoci. Jsou to:⁵¹

- Integrovaný nástroj pro předvstupní pomoc,
- Nástroj evropského sousedství a partnerství,
- **Nástroj pro rozvojovou a hospodářskou spolupráci,**
- Nástroj pro stabilitu,
- Nástroj pro humanitární pomoc,
- Nástroj pro makrofinanční pomoc.

⁵⁰ EU, 2008. Dostupné na Internetu: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/s05030.htm>

⁵¹ EU, 2008. Dostupné na Internetu: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/s05030.htm>

První čtyři nástroje byly vytvořeny pro současné programovací období, poslední dva existovaly již podle dřívější legislativy.

Integrovaný nástroj pro předvstupní pomoc (*Instrument for Pre-Accession Assistance*, IPA) sjednotil dřívější programy PHARE, ISPA, SAPARD, CARDS a strategii pro Turecko. Je určen pro kandidátské země (Chorvatsko, Makedonie, Turecko) a potencionální kandidátské země.⁵²

Nástroj evropského sousedství a partnerství (*European Neighbourhood and Partnership instrument*, ENPI) má za cíl upevňovat spolupráci s bezprostředními sousedy EU a vytvářet prostor sdílené prosperity a dobrého sousedství. ENPI nahradil programy MEDA a TACIS. ENPI má vytvořit privilegovaný vztah Evropské unie a sousedních zemí založený na společných hodnotách – demokracie a lidská práva, vláda zákona, dobré vládnutí, tržní hospodářství a trvale-udržitelný rozvoj.⁵³

Nástroj pro rozvojovou a hospodářskou spolupráci (*Development Co-operation and Economic Co-operation Instrument*, DCI) vylepšuje předchozí spolupráci EU tím, že slučuje mnoho dřívějších programů. Je určen pro realizaci politiky rozvojové spolupráce, jejímž cílem je dosáhnout omezení chudoby, udržitelného hospodářského a sociálního rozvoje a hladké a postupné integrace rozvojových zemí do světového hospodářství. Platí pro státy, na které se nevztahují nástroje IPA a ENPI. DCI pokrývá geografickou spolupráci s rozvojovými zeměmi s výjimkou APC. DCI zprostředkovává rozvojovou spolupráci s regiony Latinská Amerika (nahrazuje nástroj ALA), Asie, střední Asie, Střední východ, jižní Afrika. Nástroj DCI je také určen pro hospodářskou, obchodní, akademickou a kulturní spolupráci s průmyslově rozvinutými státy.⁵⁴ Na období 2007 – 2013 bylo vyčleněno pro tento nástroj 16,897 mld. Eur. Přehled jednotlivých programů a jejich alokaci zobrazuje následující tabulka.

⁵² ROZVOJOVKA, 2008. Dostupné na Internetu: <http://www.rozvojovka.cz/index.php?id=200>

⁵³ ROZVOJOVKA, 2008. Dostupné na Internetu: <http://www.rozvojovka.cz/index.php?id=200>

⁵⁴ EU, 2008. Dostupné na Internetu: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/s05030.htm>

Tabulka 3.1 Finanční alokace programů DCI na období 2007 – 2013 (mil. Eur)

Tématicky zaměřené programy	5 596
Rozvoj lidských zdrojů	1 060
Životní prostředí a přírodní zdroje	804
Nestátní aktéři a místní samosprávy v rozvoji	1 639
Potravinová bezpečnost	1 709
Oblast migrace a azylu	384
Geograficky zaměřené programy	10 057
Latinská Amerika	2 690
Asie	5 187
Střední Asie	719
Střední východ	481
Jižní Afrika	980
ACP Sugar group⁵⁵	1 244
CELKEM	16 897

Zdroj: EUROPEAID, 2008. Dostupné na Internetu. <http://ec.europa.eu/europeaid/>. Vlastní zpracování.

Nástroj pro stabilitu (*Instrument for Stability*, IS) pokrývá zcela nebo jen zčásti dřívější geografické a tématické programy zahraniční asistence. Představuje tak sjednocení velkého množství předchozích aktivit. Celkovým cílem IS je vytvoření vhodných podmínek pro implementaci politiky rozvojové spolupráce EU. IS by měl umožnit efektivní a ucelenou reakci na mezinárodní krize a ohrožení lidských práv, demokracie a vlády zákona. Účelem nástroje IS je také ochrana obyvatelstva, posílení spolupráce EU se třetími zeměmi a mezinárodními organizacemi v případech globálního ohrožení (otázka šíření zbraní hromadného ničení, terorismu apod.) a udržování míru.

Mimo výše uvedené nástroje stojí zvláštní skupina států – geografický nástroj ACP, na který EU vynakládá nejvyšší prostředky v rámci rozvojové spolupráce. Tato problematika je detailněji vysvětlena v poslední podkapitole 3.5 Rozvojová spolupráce s Afrikou.

3.3.2 Financování rozvojové spolupráce

Rozvojová spolupráce ES je financována příspěvky členských států do obecného rozpočtu EU a do Evropského rozvojového fondu. Základním finančním zdrojem rozvojové spolupráce je

⁵⁵ Skupina osmnácti zemí ACP, které podepsaly ACP/EU Sugar Protocol

rozpočet EU. Vedle rozpočtu je rozvojová spolupráce financována prostřednictvím Evropské investiční banky (*European Investment Bank*, EIB) a Evropského rozvojového fondu.

Financování pomocí **rozpočtu EU** probíhá na základě regionálního nebo tématického přístupu (programy rozvojové spolupráce). Podle regionálního přístupu jsou zdroje rozpočtu ES použity na rozvojovou spolupráci se všemi rozvojovými regiony, mimo skupinu zemí ACP.⁵⁶ Na základě tématického přístupu jsou z rozpočtu financovány specifické oblasti spolupráce (potravinová pomoc, spolupráce nevládních organizací, zdraví, rovnost mužů a žen, program proti nášlapným minám, ochrana životního prostředí a deštných pralesů, demokracie a lidská práva apod.) ve všech regionech včetně zemí ACP. Co se týká rozvojové spolupráce se zeměmi ACP, jsou vedle tématických zaměřených programů směřujících do těchto zemí financovány z rozpočtu ES také správní výdaje v oblasti politiky vztahů s ACP, náklady na tvorbu politických strategií a koordinaci pomoci v této oblasti.

Evropský rozvojový fond vznikl pod názvem Fond pro rozvoj zámořských zemí a území v roce 1957. Nyní je EDF hlavním finančním nástrojem rozvojové pomoci nejen pro zámořské země a území EU, ale především pro skupinu zemí ACP⁵⁷. Hlavním cílem EDF je zmírnit v těchto zemích chudobu a podpořit jejich ekonomický, sociální a kulturní rozvoj. EDF podporuje také rozvoj jednotlivých regionů, napomáhá zvyšování úrovně integrace a regionální spolupráce. Finanční prostředky EDF nepocházejí z rozpočtu ES, ale z rozpočtu členských států, které poskytují speciální pětileté příspěvky přímo do fondu. Výše příspěvků se odvíjí částečně od HNP států a částečně od historických vztahů se zeměmi ACP. Finanční zdroje EDF jsou přidělovány na základě dohod o spolupráci se státy ACP, které mají poté odpovědnost za řízení dotací EDF. Dohody o partnerství mezi EU a státy ACP zahrnují celou řadu institucí a organizací, které jsou oprávněny k získání finanční dotace EDF.

Aby bylo možné kontrolovat výdaje ve státech ACP, všechny projekty financované z EDF musí být schváleny Evropskou komisí. Poté odpovědní úředníci v dané zemi uzavřou smlouvy o provedení konkrétní práce s místními společnostmi. Ty jsou ve většině případů placeny přímo z Bruselu. Minimálně jednou ročně prověřuje Rada ministrů ACP-EU, respektive Výbor ACP-EU, jestli jsou stanovené cíle naplňovány. EDF je předmětem kontroly u

⁵⁶ Spolupráce se skupinou ACP je financována z EDF.

⁵⁷ Mimo spolupráci s JAR, která je financována z hlavního rozpočtu EU.

Účetního dvora jako každé jiné oddělení EK. Nicméně malou část EDF spravuje EIB, která kontrole Účetního dvora nepodléhá.

EDF nepodléhá principu jednoročního plnění. Finanční zdroje jsou udělovány na bázi pětiletého období. Podstata EDF však dovoluje mít neomezený čas na uskutečnění daného projektu.

Prioritami EDF pro udělování grantů jsou:

- Ekonomická spolupráce – podpora strukturálních a hospodářských reforem, především prostřednictvím rozvoje soukromého sektoru a snižováním zadluženosti;
- Podpora regionální integrace a institucí – politická obchodní spolupráce mezi regiony a zvyšování transparentnosti a efektivnosti státních orgánů;
- Zdravotní péče – ochrana zdraví, rozvoj služeb zdravotní péče, dostupnost léků, boj proti AIDS a dalším infekčním chorobám;
- Všeobecné vzdělání a praktický výcvik;
- Rozvoj venkova – podpora projektů zaměřených na řízení vodních zdrojů, chov zemědělských zvířat, výzkum v oblasti zemědělství a rybolovu;
- Životní prostředí – podpora koncepcí trvale udržitelného rozvoje zaměřených především na řízení lesních zdrojů, zachování biodiverzity a ochranu přírody;
- Doprava a infrastruktura;
- Horizontální politiky – podpora lidských práv a demokracie, otázky rovnosti pohlaví, bezpečnost potravinářských výrobků, boj proti drogám.

Evropská investiční banka byla založena v roce 1958 Římskou smlouvou a je autonomní orgánem v rámci struktury Evropské unie. Má formu akciové společnosti a jejími členy a zároveň akcionáři jsou členské státy. Rozhodovací orgány jsou nezávislé na orgánech EU. Hlavním účelem EIB je poskytování dlouhodobých investičních úvěrů subjektům ze soukromého i veřejného sektoru. Jedná se o projekty, které naplňují cíle jednotlivých politik EU. EIB poskytuje zpravidla půjčky na takové projekty, jejichž náklady přesahují 25 mld. EUR, a to do výše 50 % celkových nákladů. EIB není ziskovou institucí, a proto jsou půjčky zatíženy nejmenší možnou úrokovou sazbou. V dnešní době poskytuje EIB úvěry ve více než 150ti zemích světa. Roční objem půjček přesahuje 30 mld. EUR.

Jedná se o půjčky se zaměřením na:

- hospodářský rozvoj v kandidátských zemích,
- rozvíjení přeshraniční infrastruktury a projekty zaměřené na ochranu životního prostředí a rozvoj produktivní soukromé sféry v neelejských středomořských zemích,
- budování euro-středomořského partnerství a pomoc blízkovýchodnímu mírovému procesu,
- finanční pomoc v otázkách rozvoje v zemích ACP a v Jihoafrické republice,
- projekty společného zájmu v oblastech transferu technologií, společných podniků a ochrany životního prostředí v zemích Asie a Latinské Ameriky, které s Evropskou unií podepsaly dohody o spolupráci

3.3.3 Rozvojové projekty a programy

Jako rámec poskytování rozvojové pomoci započala reforma Evropské komise (z roku 2001) vytváření víceletých rozvojových programů, a to společně s vládami zemí, kterým je pomoc poskytována. Tyto dokumenty definují strategii rozvoje pro jednotlivé země – tzv. dokumenty národní strategie (*Country Strategy Papers*, CSP), nebo pro jednotlivé regiony – tzv. dokumenty regionální strategie (*Regional Strategy Papers*, RSP). Cíle stanové v CSP/RSP jsou pak blíže specifikovány v národních či regionálních indikativních programech.

Dokumenty národní strategie obsahují:⁵⁸

- cíl spolupráce,
- analýzu politické situace v zemi,
- analýzu obchodní politiky a obchodních vztahů,
- analýzu ekonomické a sociální situace,
- přehled spolupráce s EU,
- programy spolupráce členských států a jiných subjektů,
- strategii EU vymezující sektory intervence,
- národní indikativní program,
- opatření a kroky k dosažení stanovených cílů.

⁵⁸ CIHELKOVÁ, 2003, s. 265

První návrh CSP připravuje delegace EK v partnerské zemi na základě konzultací se všemi relevantními orgány Komise. První verze CSP je následně ověřena týmem zaměřenou na danou zemi pod vedením úředníka Generálního ředitelství pro rozvoj. Poté, co dokument prostuduje Společný útvar pro podporu kvality, se k návrhu vyjadřuje vláda partnerské země. Návrh CSP je nakonec předán Řídicímu výboru složenému ze zástupců členských států EU.

Z CSP vychází národní indikativní program, který je sestavován na dobu 3 – 5 let a představuje nástroj řízení spolupráce na národní úrovni. Národní indikativní program má rozhodující význam pro realizaci jednotlivých konkrétních opatření. Upřesňuje mimo jiné:

- priority spolupráce,
- finanční krytí,
- cíle pro každou oblast spolupráce,
- programy, které mají být realizovány.⁵⁹

Jedním z hlavních programování je tzv. nevázáni pomoci ("untying of aid"). To znamená, že i organizace mimo EU mají možnost získat kontrakt na rozvojový projekt EU. Tento postup zvyšuje transparentnost a odpovědnost jednotlivých subjektů a zároveň snižuje náklady poskytování pomoci.⁶⁰

Od roku 2002 funguje ve všech regionech nový monitorovací systém, jejímž úkolem je kontrola dosažených výsledků jednotlivých programů a projektů. O rok později byl zaveden jednotný informační systém, který podává informace o technickém a finančním stavu projektů.

3.3.4 Úřad pro spolupráci EuropeAid

V dubnu roku 2000 zahájila EK souhrnnou reformu rozvojové spolupráce za účelem zvýšení její efektivity. Na úrovni Komise vznikl v roce 2001 nový orgán Úřad pro spolupráci EuropeAid. EuropeAid nahradil SCR⁶¹ a získal odpovědnost za management rozvojové spolupráce se všemi oblastmi, financované jak prostřednictvím obecného rozpočtu EU, tak

⁵⁹ JELÍNEK, 2003, s. 86

⁶⁰ EU, 2008. Dostupné na Internetu: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/s05030.htm>

⁶¹ Společné služby pro management pomoci Společenství nečlenským státům – orgán zřízený v roce 1997, který se stal odpovědným za realizaci projektů a programů rozvojové spolupráce ve všech regionech kromě kandidátských zemí.

prostřednictvím Evropského rozvojového fondu. Stal se tak hlavní odpovědnou sekci za rozvojovou pomoc Evropské unie. Byl vytvořen za účelem zefektivnění managementu rozvojové spolupráce EU. Úkolem EuropeAid je implementovat nástroje rozvojové spolupráce, které jsou financované rozpočtem a EDF. EuropeAid se nezabývá předvstupní pomocí, humanitární pomocí, makroekonomickou finanční pomocí, ani prostředky vynaložené v rámci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky. EuropeAid má na starosti celý průběh projektového cyklu rozvojové spolupráce (identifikace, ohodnocení, rozhodnutí o výši přidělených prostředků, implementace, monitoring, vyhodnocení). Toto má zaručit dosažení cílů rozvojové spolupráce stanovených Generálním ředitelstvím pro rozvoj. EuropeAid se dále snaží o zkvalitňování systémů a obsahů programů, o vývoj efektivního systému hodnocení a o účelného využití zpětné vazby.

Všechny operace, které mohou být lépe spravovány lokálně, deleguje Úřad EuropeAid na delegace EK umístěné přímo v daných regionech. Sám zajistí celkový management, dohled, technickou podporu a kontrolu činností delegace. Pro zajištění efektivní a ucelené rozvojové pomoci spolupracuje pak EuropeAid s dalšími relevantními úřady EK, stejně tak jako se všemi agenturami a institucemi EU, které svou činností ovlivňují rozvojovou spolupráci. Úzce spolupracuje také s rozvojovými agenturami jednotlivých členských států, mezinárodními organizacemi a dalšími bilaterálními a multilaterálními dárce. Organizační uspořádání Úřadu pro spolupráci EuropeAid bylo zkonstruováno se záměrem vytvořit trvalé geograficky orientované uspořádání s jasnou strukturou, které pokryje každou fázi projektového cyklu a zůstane stabilní při přenesení odpovědnosti za řízení projektů na nově vytvořené delegace EK.

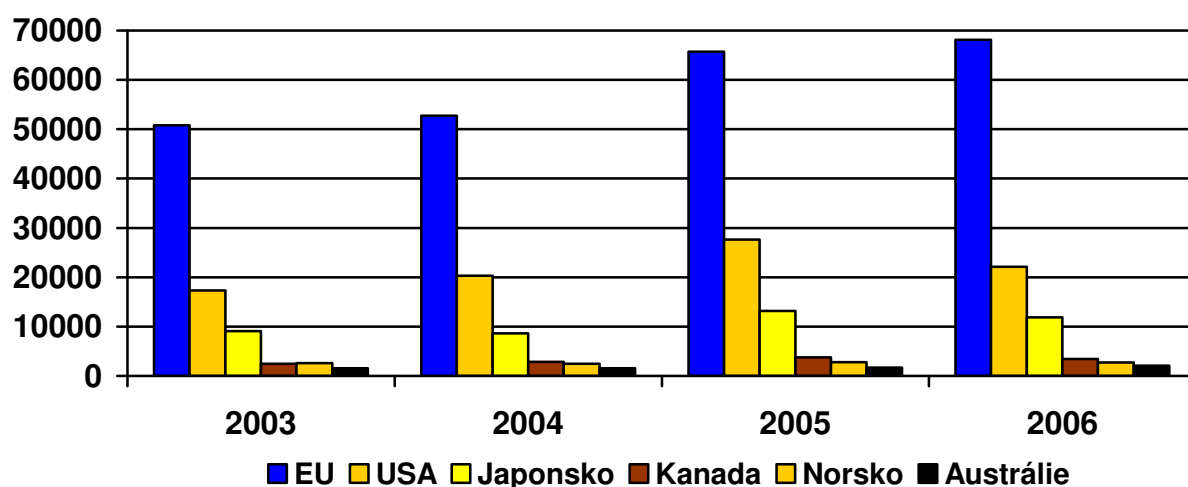
EuropeAid je jeden administrativní orgán s vlastní strukturou, který řídí management projektů od začátku do konce. Z prostředků EuropeAid jsou dnes financovány projekty ve více než 160 zemích. Od roku 2002 vydává tento orgán roční zprávy o dosaženém pokroku v oblasti rozvojové politiky Evropské unie. V rámci organizační struktury EuropeAid zasedá řídicí orgán, rada, které předsedají komisař pro vnější záležitosti a komisař pro rozvojovou politiku. Na řízení tohoto orgánu se také aktivně podílejí komisaři pro rozšíření, obchod a ekonomické a monetární záležitosti.⁶²

⁶² EUROPEAID, 2008. Dostupné na Internetu: http://ec.europa.eu/europeaid/index_en.htm

3.4 Výdaje Evropské unie a členských států na rozvojovou pomoc

Význam zahraniční rozvojové spolupráce v evropském měřítku v posledních letech roste. Na rozvojovou spolupráci se klade čím dál větší důraz. Důkazem je stále se zvyšující objem finančních prostředků, které na tuto oblast členské státy EU vydávají. Evropská unie je vůbec největším světovým poskytovatelem rozvojové pomoci na světě a současně také největším obchodním partnerem mnoha rozvojových zemí. EU poskytla v roce 2006 pomoc přibližně 160 zemím světa. V roce 2006 vynaložila EU (včetně členských zemí) na rozvojovou pomoc 68 miliard USD, což je více než polovina celosvětové ODA (přesně 59 %), která činila 115 miliard USD ve stejném roce. Druhým nejvýznamnějším poskytovatelem pomoci jsou Spojené státy americké, které se na celkové ODA podílí přibližně jednou pětinou a výrazně tak za EU zaostávají. Následují Japonsko, Kanada, Norsko, Austrálie, Nový Zéland, Švýcarsko a další.⁶³

Graf 3.2 Nejvýznamnější poskytovatelé ODA, 2003 – 2006 (mil. USD)

Zdroj: EU, 2008. Dostupné na Internetu: <http://fs2.bbj.it/>. Vlastní zpracování.

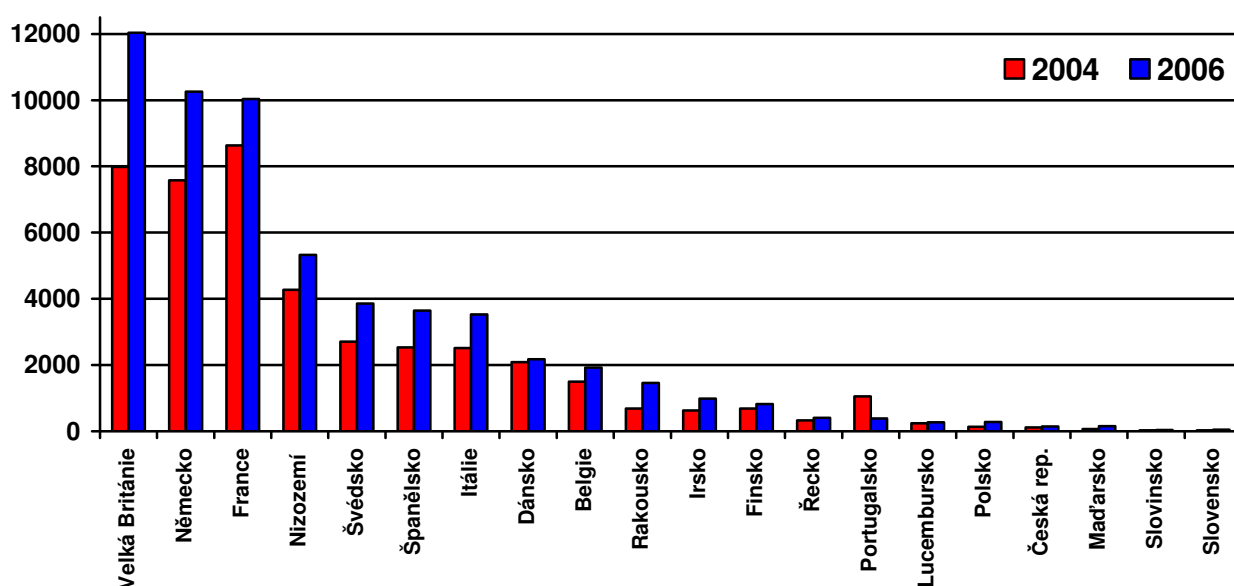
Přepočítáme-li poskytnutou ODA na obyvatele, tak EU v porovnání s USA a Japonskem dosahuje opět nejlepších výsledků. Za rok 2006 jeden Evropan přispěl na ODA v průměru asi 126 USD, zatímco Američan 74 USD a Japonec 93 USD. Zcela nejvíc přispívá obyvatel Norska a to 586 USD.⁶⁴

⁶³ EU, 2008. Dostupné na Internetu: <http://development.donoratlas.eu/>

⁶⁴ EU, 2008. Dostupné na Internetu: <http://development.donoratlas.eu/>

Členské země mohou vstupovat do projektů rozvojové spolupráce nejen kolektivně, ale i samostatně nebo na bilaterální bázi. Většina členských zemí si tak střeží své právo prosazovat vlastní rozvojovou politiku. Oblast rozvojové spolupráce je propojena s dalšími politikami a aktivitami Společenství, jako je společná obchodní politika, společná zahraniční a bezpečnostní politika, asociační politika a zemědělská politika. Politika rozvojové spolupráce EU má proto komplementární charakter. Největším poskytovatelem pomoci uvnitř EU je Velká Británie. V roce 2006 vyčlenila na ODA 12 mld. USD. Následuje Německo a Francie, jejichž pomoc činila přibližně 10 mld. USD.⁶⁵ Přední místa zaujímají bývalé koloniální velmoci. Nejméně prostředků na ODA vynakládají nové členské státy, které přistoupily k EU v roce 2004 a 2007. Nicméně většina z nich ODA postupně navyšuje.

Graf 3.3 Oficiální rozvojová pomoc vybraných členských států EU, 2004 a 2006 (mil. USD)

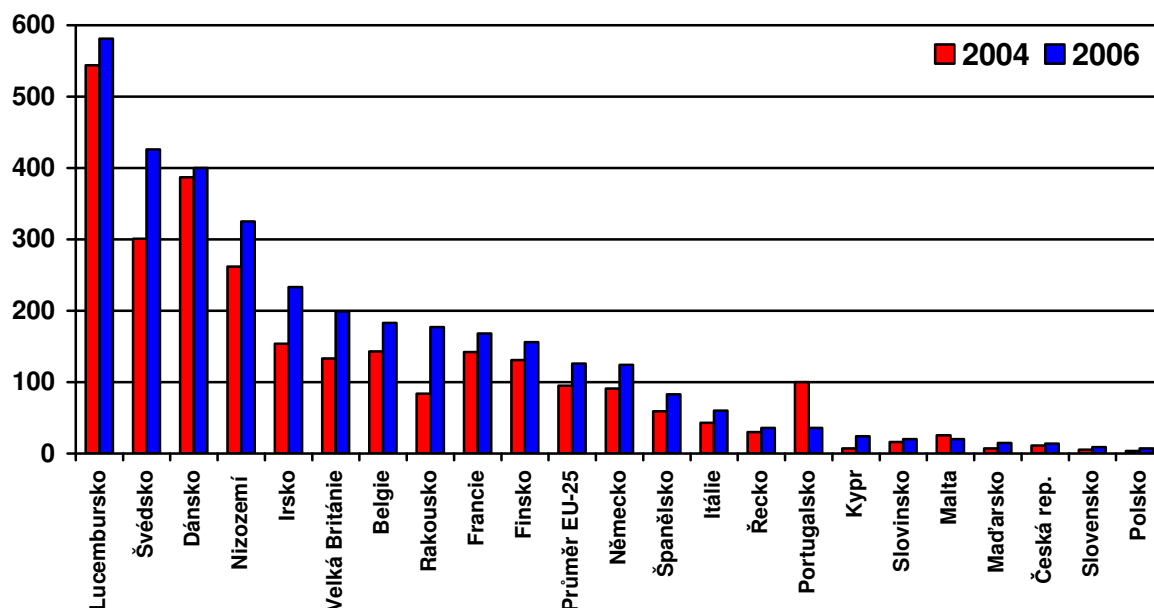

Zdroj: EU, 2008. Dostupné na Internetu: <http://fs2.bbj.it/>. Vlastní zpracování.

Důležité je i porovnání poskytované oficiální rozvojové pomoci přepočtené na obyvatele. V tomto ukazateli si nejlépe vede Lucembursko a dva skandinávské státy Švédsko a Dánsko. Nejhorších výsledků dosahují opět nové členské státy.

⁶⁵ EU, 2008. Dostupné na Internetu: <http://development.donoratlas.eu/>

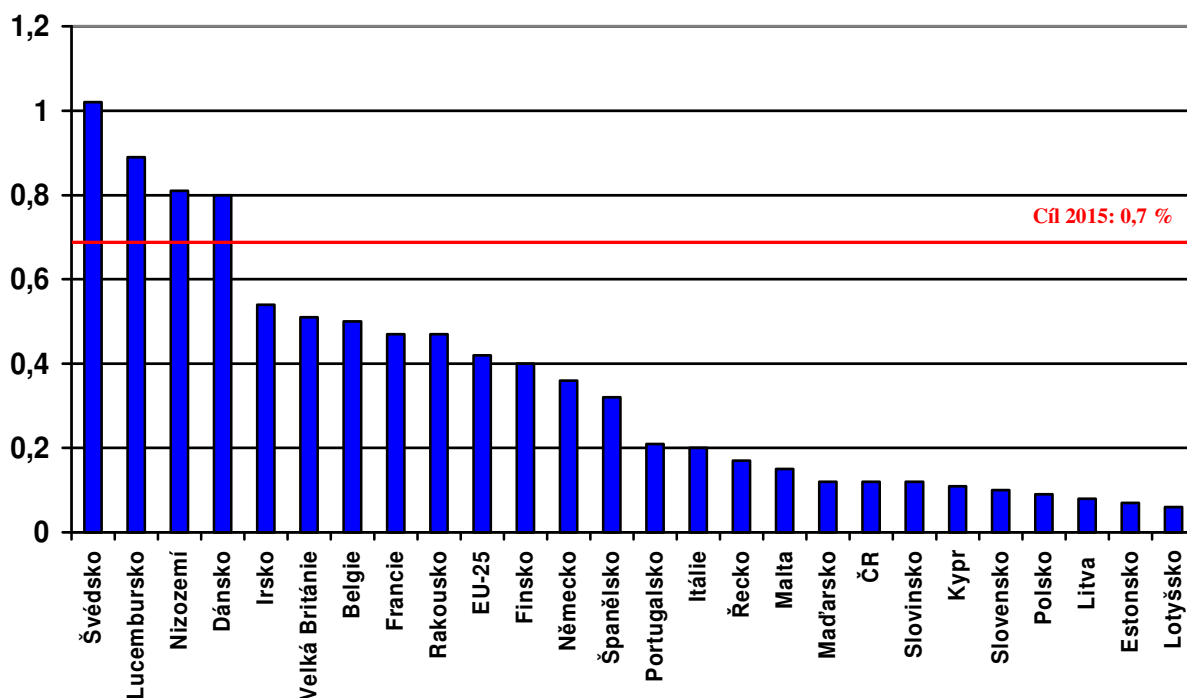
Graf 3.4 Oficiální rozvojová pomoc vybraných členských států přepočtená na obyvatele, 2004 a 2006 (USD)

Zdroj: EU, 2008. Dostupné na Internetu: <http://fs2.bbj.it/>. Vlastní zpracování.

Maastrichtská smlouva definuje rozvojovou spolupráci ES jako doplňkovou k rozvojovým politikám členských států, tzn. že nevylučuje rozvojové aktivity jednotlivých členských zemí. Výjimku pravidla, že EU do programů rozvojové spolupráce členských států nezasahuje, tvoří tzv. Monterreyský konsensus, který byl přijat na konferenci OSN o financování rozvoje v mexickém Monterrey v březnu 2002. Jedná se o výzvu rozvinutým zemím zvýšit podíl ODA na HND na 0,7 %. Tento nárůst je zapotřebí pro úspěšné dosažení Rozvojových cílů tisíciletí do roku 2015. Vzhledem k tomu, že EU na rozvojovou pomoc v roce 2006 věnovala 0,42 % svého HND, je pravděpodobné, že splnit cíl se jí podaří. Mezi jednotlivými členskými státy však panují rozdíly ve výši poskytované rozvojové pomoci. Největším dárcem rozvojové pomoci (ve smyslu podílu ODA na HND) bylo v roce 2006 Švédsko. Na rozvojovou pomoc přispělo více než jedním procentem svého národního důchodu. Následovaly Dánsko, Nizozemí a Lucembursko (více než 0,8 %). Pouze tyto 4 státy původní EU-15 již plní monterreyský závazek.

Graf 3.5 Podíl oficiální rozvojové pomoci členských zemí (EU-25) na HNP, 2006 (%)

Zdroj: EU, 2008. Dostupné na Internetu: <http://fs2.bbj.it/>. Vlastní zpracování.

Později na zasedání Evropské rady v Barceloně v roce 2002 se EU zavázala zvýšit podíl ODA na HND EU na 0,39 % do roku 2006, v případě jednotlivých členských států byla pak minimální hodnota stanovena na 0,33 % HND (tzv. Barcelona Commitments). Tento závazek splnilo ve stanoveném roce 11 států EU-15 (Švédsko, Lucembursko, Nizozemí, Dánsko, Irsko, Velká Británie, Belgie, Francie, Rakousko, Finsko a Německo).

V roce 2005 se EU v dokumentu "Urychlování pokroku k dosažení rozvojových cílů tisíciletí – Financování rozvoje a efektivita pomoci" zavázala k navýšení celkového průměru ODA na HND EU na 0,56 % do roku 2010. Závazek pro jednotlivé státy EU pak činí minimálně 0,51 % HND pro staré členské státy a 0,17 % HND pro nové členské státy. Závazek ODA do roku 2015 byl pro staré členské státy stanoven minimálně na 0,7 % HND, pro nové členské státy pak 0,33 %.⁶⁶

⁶⁶ ROZVOJOVÉ STŘEDISKO, 2008. Dostupné na Internetu: <http://www.rozvojovestredisko.cz/aktualne.php>

3.5 Rozvojová spolupráce s Afrikou

Když na přelomu 50. a 60. let nastala éra vzniku nezávislých afrických států, atmosféra v jejich bývalých koloniálních metropolích byla více než optimistická. Francie i Velká Británie čekaly, že v nezávislých koloniích najdou partnery. Podle toho se i připravovaly. Evropští tvůrci prvních ekonomických dohod s africkými státy předpokládali, že mezi bývalými metropolemi tehdejšího Evropského hospodářského společenství a novými nezávislými státy Afriky bude umožněn i volný pohyb osob a to oběma směry. Taková byla důvěra a víra v to, že nové africké státy budou jen dalšími v řadě přátelských spojeneckých partnerských států, a že tyto nové africké státy budou usilovat o co největší rozvoj.

Afrika v mnohém zklamala, přesto pouto mezi Evropany a Afrikou zůstalo a dodnes přetrvává. Toto spojení neskončilo ani při dalším rozšiřování Evropského hospodářského společenství, respektive Evropské unie, neboť většina členských zemí byla koloniálními velmocemi (hned sedm z nedávné patnáctky).

Poslední dvě rozšíření Evropské unie v roce 2004 a 2007 ovšem onu původní Evropu výrazně mění. Podobně jako každý Francouz či Brit rozumí a chápe dění ve střední Africe a tento kontinent je známou součástí jeho světa, ve kterém žije, pro nás středoevropany je podobně srozumitelným světem naopak Balkán a východní Evropa. Problémy a potřeby Srbska, Běloruska či Gruzie jsou nám bližší než situace v Kamerunu, Zimbabwe apod.

Veškerá rozvojová spolupráce mezi EU a téměř všemi africkými státy probíhá na základě dohody z Cotonou, která byla podepsána 26. 6. 2000. Byla uzavřena na 20 let s plánovaným přezkoumáním každých pět let. V platnost vstoupila po tříletém ratifikačním období v dubnu 2003. Nahradila tak dřívější dohody z Yaoundé (I a II) a Lomé (I – IV).⁶⁷ Cílem dohody bylo položit základ novému rámci spolupráce mezi skupinou států ACP a EU, jejímž hlavním účelem je podpora ekonomického, sociálního a kulturního rozvoje států spolu s podporou míru, bezpečnosti a demokracie.

Dohoda z Cotonou je postavena na pěti pilířích:⁶⁸

- komplexní politická dimenze vztahů,

⁶⁷ Poslední dohodě "Lomé IV" vypršela platnost v roce 2000

⁶⁸ EU, 2008. Dostupné na Internetu: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/s05030.htm>

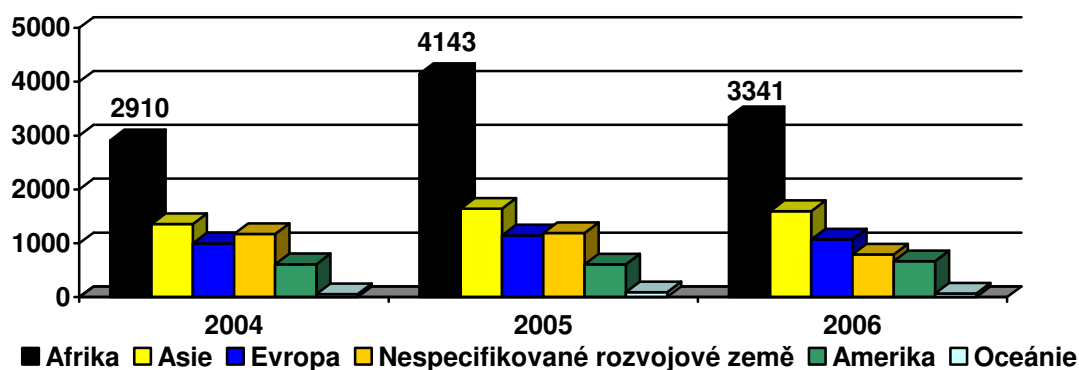
- přístup zaměřený na účast všech aktérů,
- rozvojové strategie s hlavním cílem snižování chudoby,
- nový rámec ekonomické a obchodní spolupráce,
- reforma finanční spolupráce.

Tato rozvojová spolupráce je kryta Evropským rozvojovým fondem, který spravuje EU. Členské státy EU mají vlastní rozvojové programy a politiky, které stojí mimo EDF nebo jakýkoliv fond Společenství, a které se odvíjí z historických vazeb mezi státy nebo ze solidarity. Neexistuje tak jednotný přístup v poskytování ODA. Proto budu v této kapitole zmiňovat pouze čistou pomoc EU z EDF.

Zde je nutné také zdůraznit, že ne všechny státy Afriky jsou zároveň státy ACP. Geografický nástroj ACP zahrnuje kromě zemí karibské oblasti a Pacifiku pouze státy jižně od pouště Sahara, tedy státy subsaharské Afriky (příloha 2). Země severní Afriky (rozvojový region severní Afrika a střední východ) patří do již zmíněného finančního nástroje ENPI, tzn. že EU s nimi spolupracuje v rámci nově vzniklé sousedské politiky.

Největší objem rozvojové pomoci poskytuje EU (bez ODA členských států) africkému kontinentu. Rozvojová pomoc Africe činila ročně 46 % (průměrně) v období 1975 – 2004, což je každoročně téměř polovina celkové pomoci.⁶⁹ V posledních třech letech, za které jsou dostupné údaje, to bylo v roce 2004 2,91 mld. Eur, v roce 2005 4,14 mld. Eur a v roce 2006 3,34 mld. Eur.

Graf 3.6 Geografická struktura ODA Evropské unie (bez ODA členských států), 2004 – 2006 (mil. Eur)

Zdroj: EUROPEAID, 2007, s. 146. Vlastní zpracování.

⁶⁹ EU, 2007, s. 18.

Tato pomoc Africe je uvolňována převážně z EDF, protože hlavní rozvojová spolupráce s Afrikou je realizována na základě geografického nástroje ACP. Některé africké státy mohou však využívat i ODA uvolněnou z unijního rozpočtu (v rámci nástrojů DCECI, ENPI apod.), což je však podstatně nižší část celkové pomoci.

Rozvojová spolupráce probíhající na základě smlouvy z Cotonou využívá finančních prostředků ze dvou hlavních nástrojů, kterými jsou Evropský rozvojový fond a Investiční prostředky (*Investment Facility*, IF). Od roku 2008 již běží 10.EDF, kterému vyprší platnost v roce 2013. Drtivou většinu prostředků z EDF získají africké státy. IF byl vytvořen za účelem podpory soukromého sektoru, řídí jej EIB a prostředky z něj jsou využívány jako rizikový kapitál nebo jako běžné půjčky.

V minulém období 2000 – 2007 bylo vyčleněno na rozvojovou pomoc zemí ACP 15,2 mld. Eur. Tato suma zahrnovala 13,5 mld. Eur z **9.EDF** a 1,7 mld. Eur ve formě úvěrů od EIB. Z celkových 13,5 mld. Eur 9.EDF bylo 10 mld. Eur určeno na granty pro dlouhodobý rozvoj jednotlivých zemí ACP, 1,3 ml. Eur na regionální rozvoj a 2,2 mld. Eur na financování IF. Pro toto období byly k dispozici také nevyčerpané prostředky z předchozích EDF ve výši 9,9 mld. Eur. Do budoucna převádění nevyčerpaných prostředků do dalších období již nebude možné.⁷⁰

9.EDF byl zřízen pro období 2000 – 2007, pokrývá tedy téměř polovinu doby pro plnění MDGs (2000 – 2015). Peníze z 9.EDF byly v Africe použity v oblastech:

- 1) sociální infrastruktury na neomezený přístup ke vzdělání, zajištění dostupnosti pitné vody, vybudování kanalizační sítě, investice do zdravotnictví (boj proti nemocem, očkování, výstavba lékařských klinik, koupě zdravotnického vybavení atd.), vládnutí, zachování demokracie, dodržování lidských práv a další;
- 2) hospodářské infrastruktury a služeb na dopravu, komunikace, energii, informační technologie;
- 3) rozpočtové podpory na potravinovou pomoc, zajištění potravinové bezpečnosti, podporu rozvojových programů;

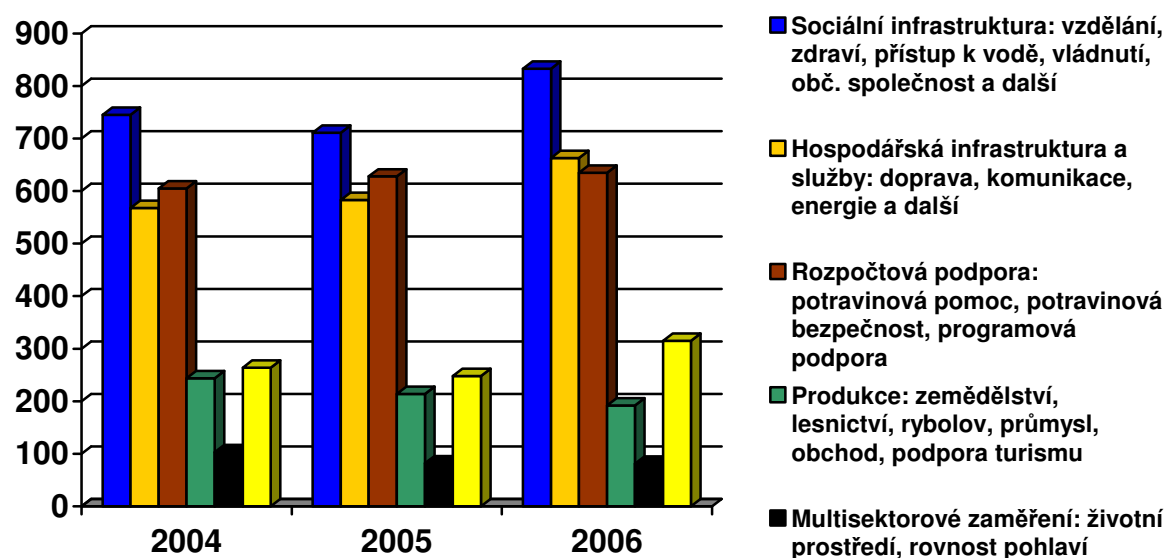
⁷⁰ EU, 2008. Dostupné na Internetu: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/s05030.htm>

- 4) výroby na zemědělství, lesnictví, rybolov, obchod (export), podporu turismu, podporu konkurenceschopnosti výrobků;
- 5) životního prostředí, rovnosti pohlaví a zaměstnanosti, které přesahují více odvětví.

Nejvíce prostředků z EDF určených pro Afriku putovalo v letech 2000 – 2006 do sociální infrastruktury na podporu vzdělání a zdraví, na přístup k vodě, pro dobré vládnutí, občanskou společnost a další. Bylo to 4,89 mld. Eur, což je 31 % pomoci z EDF pro Afriku (graf 3.8). Významná část prostředků byla v stejných letech vynaložena na hospodářskou infrastrukturu (4,01 mld. Eur) a rozpočtovou podporu (2,97 mld. Eur). Data za poslední rok 2007 nejsou zatím dostupná.

Pro lepší představu zobrazuje přesnější rozdělení následující graf 3.7, který zachycuje uvolněné peníze do prioritních oblastí v jednotlivých letech (2004 -2006).

Graf 3.7 Struktura financování prioritních oblastí EDF, 2004 – 2006 (mil. Eur)

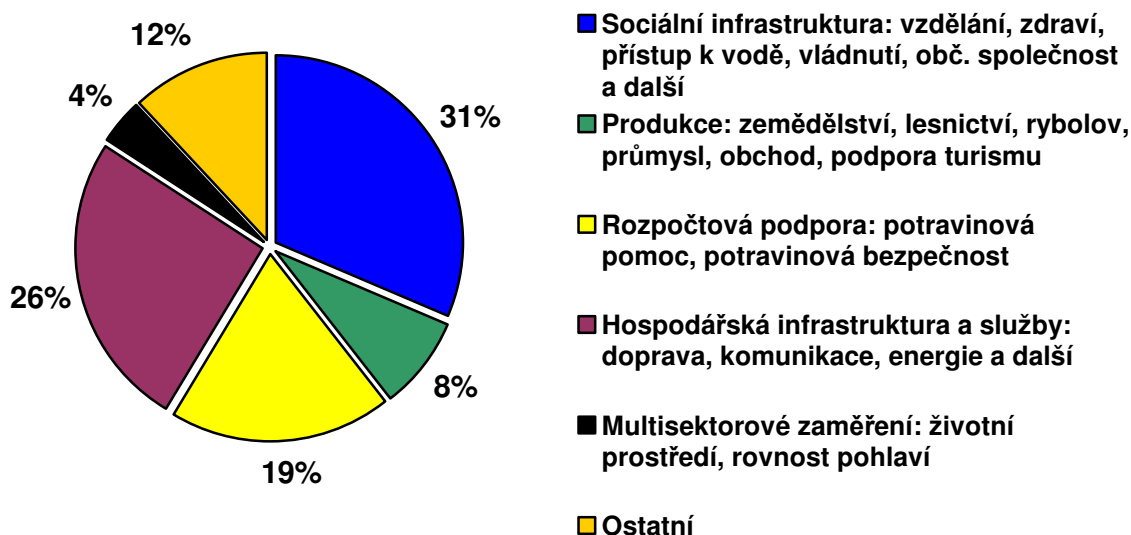

Zdroj: EUROPEAID, 2007, s. 80. Vlastní zpracování.

Výrazně méně prostředků bylo za celé šestileté období použito na zemědělství, lesnictví, průmysl a obchod, a to 1,26 mld. Eur. Pouze 588 mil. Eur bylo vynaloženo na tak důležité oblasti jako je životní prostředí a rovnost pohlaví. Jsou to pouhá 4 % vzhledem k celkovým výdajům EDF v letech 2000 – 2006 (graf 3.8). Co se týče jednotlivých zemí ACP, tak největší objem pomoci získal Súdán. V posledním roce 2006 to bylo 238 mil. Eur. Druhým největším

příjemcem byla Demokratická republika Kongo se 177 mil. Eur a třetím Tanzanie se 155 mil. Eur⁷¹ (přehled příjmů jednotlivých zemí v roce 2006 viz. příloha 3).

Graf 3.8 Podíl jednotlivých odvětví financovaných z EDF na celkové ODA, 2000 – 2006 (%)

Zdroj: EUROPEAID, 2007, s. 80. Vlastní zpracování.

Současný **10.EDF** pokrývá období 2008 – 2013 a poskytuje celkový rozpočet 22,7 mld. Eur. Z toho 21,97 mld. Eur bude alokováno pro země ACP, 286 mil. Eur pro zámořská území a teritoria a 430 mil. Eur bude k dispozici Evropské komisi na výdaje spojené s programováním a implementací. Následující tabulka shrnuje prioritní oblasti 10.EDF a jejich alokaci na současné programovací období.⁷²

⁷¹ EUROPEAID, 2007, s. 82

⁷² EU, 2008. Dostupné na Internetu: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/s05030.htm>

Tabulka 3.9 Rozpočet 10.EDF pro Afriku podle stanovených oblastí (mil. Eur)

Strategie pro Afriku	
1. Lidská práva a vládnutí	1 562
- vládnutí, demokracie, lidská práva, podpora hosp. a institucionálních reforem	1 562
2. Mír a bezpečnost	227
- prevence konfliktů	227
3. Hospodářský růst, regionální integrace a obchod	3 334
- podpora obchodu a regionální integrace	236
- infrastruktura, komunikace, doprava	2 677
- voda a energie	421
4. Investice do lidí	2 357
- sociální soudržnost a zaměstnanost	90
- životní prostředí a udržitelný management přírodních zdrojů	60
- rozvoj venkova, zemědělství, potravinová bezpečnost	1 589
- lidský rozvoj, zdraví, vzdělání	618
5. Ostatní	354
6. Podpora místních rozpočtů	3 078
7. Prostředky 10.EDF mimo uvedené odvětví	9 113
Součet prostředků 10.EDF pro Afriku	19 671

Zdroj: ACP PROGRAMMING, 2008. Dostupné na Internetu: <http://www.acp-programming.eu/wcm/index.php>.
Vlastní zpracování.

Pomoc z EDF je prioritně zaměřena na odstraňování chudoby. Pro 10.EDF byla zdůrazněna nutnost pomáhat africkým zemím směrem k plnění MDGs. Pro účinný boj s chudobou se současná pomoc Evropské unie řídí několika principy a iniciativami. Klíčovou je politika soudržnosti pro rozvoj (*Policy Coherence for Development*, PCD), která má v oblastech politik EU (zahrnující migraci a rybolov) najít cesty a prostředky k zajištění větší soudržnosti s MDGs.⁷³ Dalším důležitým principem je zajištění lepší spolupráce s členskými státy a ostatními dárči. Desátý EDF již mohl zareagovat také na průběžné plnění MDGs v Africe, proto hlavní programové pokyny byly zaměřeny do sociálního sektoru se specifickou orientací na zdraví, vzdělání, rovnost pohlaví, boj s HIV/AIDS a děti.

Shrnutí

Obecně by pomoc měla být vynaložena na nejproblémovější oblasti, ve kterých Afrika nedosahuje výrazného pokroku. Směřovat by měla do zdravotnictví, školství, zemědělství a vybudování potřebné infrastruktury. Výsledkem by mělo být snížení chudoby, zaostalosti a sociálních nerovností. Zdá se, že ne vždy je snižování chudoby hlavním cílem evropské

⁷³ EUROPEAID, 2007, s. 64

pomoci. Je jasné, že nastávají situace, kdy bezpečnost, geopolitické aliance a domácí zájmy mohou převládat. Dalšími nedostatky je samotná forma poskytování pomoci. Téměř všechny země EU dále podmiňují rozvojovou pomoc nákupem svého vlastního zboží a služeb v zemích příjemců. Tím se hodnota pomoci chudým zemím snižuje o třetinu.⁷⁴ Přibližně jedna pětina pomoci sestává z technické asistence, která je ale pro budování kapacit chudých zemí z velké části neefektivní. Někdy je pomoc chudým zemím distribuována nepředvídatelně, což vážně omezuje jejich schopnost plánovat rozpočty a rozvojové strategie. Lepších výsledků by mělo být dosaženo během implementace 10.EDF, který by měl zmíněné problémy v co největší míře eliminovat.

Předpokladem pro úspěšnou rozvojovou spolupráci je naplnění slibů týkajících se výši poskytované ODA. EU dodržela své závazky a v roce 2006 navýšila svou ODA na 0,42 % HNP. To se nedá říct o všech členských státech. Řada evropských vlád nebude schopna dodržet své závazky pomoci chudým zemím do roku 2010, respektive 2015, pokud razantně nezvýší skutečnou výši poskytované pomoci. Členské státy zkreslují své statistiky o poskytované rozvojové pomoci prostřednictvím započítávání odpouštění dluhů. Dalšími položkami, které pomáhají navyšovat statistiky poskytované pomoci, jsou výdaje poskytované na pomoc uprchlíkům a zahraničním studentům v evropských zemích. Důležitý je i fakt, že samotné zvyšování objemů pomoci nestačí. Evropská unie a její členské státy by měly nejen zvyšovat množství pomoci, ale také zajistit, aby prostředky byly efektivně a cíleně využívány přímo v chudých zemích světa. Koordinace EU s členskými státy je jeden z hlavních předpokladů úspěšného poskytování rozvojové pomoci Africe. Napomáhat k tomu by měly současné politiky a iniciativy EU spolu s 10.EDF na programovací období 2008 – 2013.

⁷⁴ EURODAD, 2008. Dostupné na Internetu: <http://www.eurodad.org/>

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabýval problematikou rozvojové pomoci. Dnešní svět je diferencovaný a různorodý a mezi jednotlivými zeměmi existují obrovské, především ekonomické rozdíly. Stále reálněji se ukazuje, že velmi významnou dělicí čáru ve světě vytváří hledisko vyspělosti a zaostalosti. Právě rozvojová pomoc je považována za jeden z hlavních prostředků k odstraňování chudoby a eliminaci těchto rozdílů mezi státy.

Cílem mé diplomové práce bylo vymezit problematiku rozvojové pomoci a Rozvojových cílů tisíciletí a analyzovat rozvojovou pomoc EU se zaměřením na pomoc africkým zemím.

Z komparace sociálně-ekonomických ukazatelů Afriky s dalšími méně rozvinutými regiony (kapitola druhá) vyplývá, že tento region dosahuje nejhorších výsledků. Potvrzují to zejména ukazatele, které jsou použitelné pro charakteristiku sociálního rozvoje. Nejinak je tomu u plnění Rozvojových cílů tisíciletí v Africe. Její subsaharský region neplní v současnosti ani jeden ze stanovených cílů a úkolů a výrazně tak zaostává zbytkem rozvojového světa. U poloviny cílů byl dosažen minimální nebo nulový pokrok. U zbývajících čtyř cílů došlo dokonce ke zhoršení situace oproti výchozímu roku 1990. V současnosti jsme přibližně v polovině plnění Rozvojových cílů tisíciletí, proto si dovoluji tvrdit, že tyto cíle zde nebudou splněny.

Rozvojová spolupráce Evropské unie má své kořeny již v Římské smlouvě z roku 1957. Během padesáti let prošla složitým vývojem a celou řadou změn. Zpočátku byla pomoc určena pouze pro bývalé kolonie zakládajících členů EU. Dnes Evropská unie spolupracuje v rámci rozvojové pomoci se všemi rozvojovými státy světa. Využívá k tomu řadu tématických (geografických) programů. Evropská unie se tak stala významným hráčem na poli poskytování oficiální rozvojové pomoci.

Na naší planetě žije 1,2 miliardy obyvatel za méně než jeden dolar na den, tedy pod hranicí chudoby stanovené Světovou bankou. Evropská unie spolu s členskými státy poskytuje podle parametrů OECD DAC přes polovinu oficiální rozvojové pomoci. V roce 2006 to bylo 68 miliard USD, což činilo 59 % oficiální rozvojové pomoci. Samotná Evropská unie poskytuje 11 miliard USD, tedy desetinu světové ODA. Politiku rozvojové spolupráce řídí a provádí Evropská komise, přesněji úřad pro spolupráci EuropeAid. Tu je nutné oddělit od národních

programů rozvojové pomoci členských států, které jsou realizovány nezávazně na politice rozvojové spolupráce Evropské unie. Právě v nedostatečném propojení cílů politiky rozvojové spolupráce s cíli politik jednotlivých členských států vidím jeden z problémů rozvojové spolupráce EU.

Spolupráce s Afrikou probíhá na základě dohody z Cotonou. Africké země byly od vzniku EHS hlavním příjemcem rozvojové pomoci. Privilegované postavení a preferenční obchodní režim zajišťovaly zemím Afriky již Římské smlouvy, dvě dohody z Yaoundé a čtyři dohody z Lomé. Jedním z hlavních cílů spolupráce podle současné dohody z Cotonou je hladké a postupné začlenění států Afriky do světového hospodářství, čehož má být dosaženo prostřednictvím liberalizace obchodu a recipročních dohod. Mimo podpory obchodu poskytuje EU Africe již dlouhodobě největší oficiální rozvojovou pomoc. V roce 2006 to bylo 3,34 mld. Eur pro tento kontinent.

Nakonec bych rád dodal, že hlavní prioritou rozvojové politiky i všech ostatních forem zahraniční pomoci Evropské unie by měla být především trvalá udržitelnost rozvoje cílových států, rozvoj vzdělanosti, ochrana životního prostředí a zdraví. Výzvou do budoucna je pak harmonizování pomoci EU se všemi ostatními dárci a společnou snahou dosáhnout jednotného cíle, kterým je zlepšení životních podmínek milionů lidí rozvojového světa. Rozvoj a zmírnění chudoby v rozvojových regionech, a s ním související snížení rizika konfliktů, válek, ekologických katastrof, šíření nemocí, terorismu a masových migrací je v dlouhodobém zájmu nás všech Evropanů.

Seznam použitých zdrojů

Knihy:

1. CIHELKOVÁ, E. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003. 744 s. ISBN 80-7179-804-5.
2. JEHLIČKA, P. a TOMEŠ, J. *Stát, prostor, politika*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 2000. 254 s. ISBN 80-238-5566-2.
3. JELÍNEK, P. *Rozvojová politika Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Ústav mezinárodních věd, 2003. 92 s. ISBN 80-86506-33-9.
4. NORBERG, J. *Globalizace*. Přel. T. Urbanová. 1. vyd. Praha: Alfa publishing, 2006. 208 s. ISBN 80-86851-32-X.
5. *Rozvojové cíle tisíciletí: Manuál globálního rozvojového vzdělávání* [online]. 3. upravené vyd. Praha: Educon, 2007- [cit. 20. října 2007]. 48 s. Dostupné na Internetu: <http://www.ceskoprotichudobe.cz/>.
6. THE UNITED NATIONS. *The Millenium Development Goals Report 2007*. 1st ed. New York: The United Nations, 2007. 32 s. ISBN 978-92-1-101153-1.
7. THE WORLD BANK. *Global monitoring report 2006*. 1st ed. Washington: The Word Bank, 2006. 225 s. eISBN 0-8123-6483-9.

Dokumenty:

8. ECA. *Report on Africa 2007: Accelerating Africa's Development through Diversification* [online]. Adis Abeba: ECA, 2007- [cit. 26. března 2008]. Dostupné na Internetu: <http://www.uneca.org/era2007/>.
9. EKONOMICKÁ UNIVERZITA BRATISLAVA. *Rozvojová pomoc 2007*. [online]. [cit. 8. dubna 2008]. Dostupné na Internetu: www.euba.sk.
10. EU. *Deklarace Rady EU a EK o evropské rozvojové politice z 10. listopadu 2000* [online]. [cit. 4. ledna 2008]. Dostupné na Internetu: http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?lang=CS.
11. EU. *Donor atlas 2006*. [online]. [cit. 20. dubna 2008]. Dostupné na Internetu: <http://ec.europa.eu/development/body/publications/>.
12. EU. *Maastrichtská smlouva* [online]. Konsolidované znění z Nice, 2002. [cit. 4. ledna 2008]. Dostupné na Internetu: <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/index.htm#founding>.

13. EUROPEAID. *Annual Report 2007*. [online]. [cit. 18. dubna 2008]. Dostupné na Internetu: http://ec.europa.eu/europeaid/index_en.htm.
14. FÜHRER, H. *The Story of Official Development Assistance*. [online]. 1st ed. Paříž: OECD, 1996. [cit. 30. prosince 2007]. 69 s. Dostupné na Internetu: <http://www.oecd.org/>.
15. IPPC ARGUS GLOBAL EMISSION. *Speciál Report 2007*. [online]. IPCC, 2007- [cit. 30. března 2008]. Dostupné na Internetu: <http://www.ipcc.ch/ipccreports/special-reports.htm>.
16. NEPAD: *Annual Report 2005* [online]. Johannesburg: NEPAD Secretariat, 2006- [cit. 27. března 2008]. Dostupné na Internetu: <http://www.nepad.org>.
17. OECD DAC. *Final ODA Data for 2005*. [online]. [cit. 22. února 2008]. Dostupné na internetu: <http://www.oecd.org/>.
18. OECD DAC. *Shaping the 21st Century: The Contribution of Development Co-operation* [online]. Paříž: OECD, 1996. [cit. 26. prosince 2007]. Dostupné na Internetu: <http://www.oecd.org/>.
19. THE UNITED NATIONS. *Millennium Development Goals: 2007 Progress Chart*. [online]. [cit. 14. dubna 2008]. Dostupné na Internetu: www.un.org.
20. THE WORLD BANK. *Africa Action Plan: Progress in Implementation* [online]. WB, 2007- [cit. 29. března 2008]. Dostupné na Internetu: <http://www.worldbank.org/>.

Internetové zdroje:

21. Africká rozvojová banka. <http://www.afdb.org/>.
22. Africká síť a fórum pro dluhy a rozvoj. <http://www.afrodad.org/>.
23. Encyklopedie Wikipedia. <http://wikipedia.cz>.
24. Euractiv. <http://www.euractiv.cz/>.
25. Euroskop. <http://www.euroskop.cz/>.
26. Evropská unie. <http://europa.eu/>.
27. Evropská komise. http://ec.europa.eu/index_en.htm.
28. Evropský parlament. <http://www.europarl.europa.eu/>.
29. Informační centrum OSN. <http://www.osn.cz/>.
30. Kampaň Česko proti chudobě. <http://www.ceskoprotichudobe.cz/index.php>.
31. Mezinárodní měnový fond. <http://www.imf.org/external/index.htm>.
32. Ministerstvo financí ČR. <http://www.mfcr.cz/>.

33. Ministerstvo zahraničních věcí ČR. <http://www.mzv.cz/>.
34. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. <http://www.oecd.org/>.
35. OSN. <http://www.un.org/>.
36. Rada EU. <http://consilium.europa.eu/>.
37. Rozvojové středisko ÚMV. <http://www.rozvojovestredisko.cz/>.
38. Rozvojové cíle tisíciletí. <http://www.mdgmonitor.org/>.
39. Server Rozvojovka zabývající se rozvojovou spoluprací.
<http://www.rozvojovka.cz/index.php>.
40. Světová banka. <http://www.worldbank.org>.
41. USAID. <http://www.usaid.gov/>.
42. World Resources Institute. <http://earthtrends.wri.org/index.php>.

Seznam zkratk

ACP	Země Afriky, karibské oblasti a pacifické oblasti
ALA	Země Asie a Latinské Ameriky
CDP UN	Komise OSN pro rozvojovou politiku
CSP	dokumenty národní strategie
DAC	Výbor pro rozvojovou pomoc (při OECD)
DCI	Nástroj pro rozvojovou a hospodářskou spolupráci
EDF	Evropský rozvojový fond
EEC	Evropské hospodářské společenství
ECHO	Evropský úřad pro humanitární pomoc
EIB	Evropská investiční banka
EK	Evropská komise
ENPI	Nástroj evropského sousedství a partnerství
ES	Evropské společenství
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
HIPC	Nejzadluženější státy světa
HND	Hrubý národní důchod
IBRD	Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj
IF	Investiční prostředky
IMF	Mezinárodní měnový fond
IPA	Integrovaný nástroj pro předvstupní pomoc
IS	Nástroj pro stabilitu
LDCs	Skupina nejméně rozvinutých států světa
MDGs	Rozvojové cíle tisíciletí
NEPAD	Nové partnerství pro rozvoj Afriky
ODA	Oficiální rozvojová pomoci
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OEEC	Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci
OSN	Organizace spojených národů
PCD	Politika soudržnosti pro rozvoj
RSP	Dokumenty regionální strategie
SCR	Společné služby pro management pomoci Společenství nečlenským státům

SSA	Subsaharská Afrika
UNDP	Rozvojový program OSN
UNHCR	Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky
UNICEF	Dětský fond OSN
UNRRA	Správa Spojených národů pro hospodářskou pomoc a obnovu
WB	Světová banka
WHO	Světová zdravotnická organizace